

TEKMUN'25

Study Guide

Gündem Maddeleri:

1. ŞİÖ Üye Devletlerinde Ayrılıkçı Hareketlerin Ele Alınması. Bölgesel İstikrar ile Ulusal Egemenlik Arasındaki Dengenin Kurulması

2. ŞİÖ'nün Uzaydaki Stratejik Varlığının Güçlendirilmesi. Ortak Uydu Ağı Kurulması ve Uzay teknolojisi egemenliğin geliştirilmesi

İÇERİK

1. Mektuplar

- 1.1 : Genel Sekreterden Mektup
- 1.2 : Komite Genel Sekreterinden Mektup

2. Giriş

- 2.1 : Çalışma Rehberinin Amacı
- 2.2 : Komite Tanıtımı

3. Gündem Maddesi 1 - Ayrılıkçı Hareketler ve Bölgesel İstikrar

- 3.1 : Konuya Giriş
- 3.2 : Tarihsel Arka Plan
- 3.3 : Güncel Durum
- 3.4 : Şanghay İşbirliği Örgütü'nün (ŞİÖ) Mevcut Yaklaşımı
- 3.5 : Uluslararası Çözüm Örnekleri
- 3.6 : Cevaplanması Gereken Sorular

4. Gündem Maddesi 2 - Uzayda Stratejik Varlık ve Uydu Ağı

- 4.1 : Konuya Giriş
- 4.2 : Tarihsel Arka Plan
- 4.3 : Güncel Durum
- 4.4 : Şanghay İşbirliği Örgütü'nün (ŞİÖ) Mevcut Yaklaşımı
- 4.5 : Uluslararası Çözüm Örnekleri
- 4.6 : Cevaplanması Gereken Sorular

5. Şanghay İşbirliği Örgütü Üyelerinin Genel Politikaları

- 5.1 : Çin Halk Cumhuriyeti
- 5.2 : Hindistan Cumhuriyeti
- 5.3 : İran İslam Cumhuriyeti
- 5.4 : Kazakistan Cumhuriyeti
- 5.5 : Kırgız Cumhuriyeti
- 5.6 : Özbekistan Cumhuriyeti
- 5.7 : Pakistan İslam Cumhuriyeti
- 5.8 : Rusya Federasyonu
- 5.9 : Belarus Cumhuriyeti
- 5.10 : Tacikistan Cumhuriyeti

6. Kaynakça

1. Mektuplar

1.1 : Genel Sekreterden Mektup

Sayın Değerli Delegeler,

TEKMUN'un ikinci edisyonuna hepiniz hoş geldiniz. Genel Sekreter olarak, zamanımızın en önemli meselelerine çözüm üretmek için tartışmaya, müzakereye ve düşünmeye hazır, parlak, tutkulu ve küresel bakış açısına sahip bireylerin bir araya gelmesine tanıklık etmekten büyük bir onur ve mutluluk duyuyorum.

TEKMUN, fikirlerin diplomasiyle buluştuğu ve her delegelerin kendi sesini bulabildiği bir platform oluşturma vizyonu ile kurulmuştur. Bu yıl da sizlere yalnızca zihinsel olarak zorlayan değil; aynı zamanda iş birliğini, empatiyi ve liderliği teşvik eden bir konferans sunarak bu vizyonu sürdürmeyi amaçlıyoruz.

Her bir komite, uluslararası ilişkilerin çeşitliliğini ve karmaşıklığını yansıtacak şekilde özenle hazırlanmıştır. İnsani krizlerden küresel güvenliğe kadar, TEKMUN'25 sizleri eleştirel düşünmeye, özgüvenle konuşmaya ve diplomatik bir şekilde hareket etmeye davet ediyor.

Bu konferansı hayata geçiren özverili Sekreteryâ, Organizasyon Ekibi ve Akademik Ekibimize en derin teşekkürlerimi sunuyorum. Değerli delegelerimize ise verimli tartışmalar, yeni dostluklar ve unutulmaz deneyimler diliyorum. TEKMUN'25, MUN yolculuğunuzda bir dönüm noktası olsun ve sizlere sesinizin değerli olduğunu hatırlatsın.

Saygılarımla,

Sıla Bayram

TEKMUN'25 Genel Sekreteri

1.2 : Komite Genel Sekreterinden Mektup

Saygıdeğer Delegeler,

Öncelikle TEKMUN'25 Model Birleşmiş Milletler Simülasyonu Konferansında, programın tek Türkçe komitesi olan Şanghay İşbirliği Örgütü Komitesinde sizlerle bir araya gelecek olmaktan duyduğum heyecanı ve mutluluğu sizlerle paylaşmaktan büyük bir onur duyarım.

Ben, İstanbul Recep Tayyip Erdoğan Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencisi Ahmet Erva Türkdönmez ve sayın Akademik Asistanlarım Hafsa Nur Özcan ve Zehra Yiğit bu komitenin hazırlık sürecinde sizlerden en iyi performansı alabilmek adına yoğun bir araştırma, kaynak tarama ve çalışma süreci yürüttük. Ve en nihayetinde, her satırını sizlerin tartışmalarını düşünerek birlikte bu çalışma rehberini kaleme aldık. İhtiyaç duyabileceğinizi düşündüğümüz bilgileri olabildiğince sade, anlaşılır ve kapsamlı biçimde aktarmaya gayret ettik.

MUN adı altında yazdığımız bu çalışma rehberinin temel amacı ise özellikle Türkçe olarak yürütülecek bu komitenin gündem maddeleri aracılığıyla, Şanghay İşbirliği Örgütü'nün yapısını, hedeflerini ve günümüz uluslararası ilişkilerindeki rolünü derinlemesine analiz edebilmenize katkı sağlamaktır. Delegelerden beklentimiz; örgütün “**birlik, beraberlik, egemenlik ve ortak güç**” ilkelerini ele alırken, bu kavramların pratikteki yansımalarını eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmeleri ve tartışmaları bilimsel ve politik bir zeminde yürütebilmeleridir.

Bu doğrultuda, siz değerli delegelerin konunun özünü kavrayacağınızdan şüphem olmadığını belirtmek isterim. Nitelikli ve farkındalık düzeyi yüksek tartışmalar ortaya koyacağınıza olan inancımız tamdır. Katkılarınız ve emeğiniz için şimdiden teşekkür eder, komitemizde hepinize başarılar dilerim.

Saygı ve sevgilerimle,

Ahmet Erva Türkdönmez

2. Giriş

2.1 : Çalışma Rehberinin Amacı

Çalışma rehberinin amacı, delegelere Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) komitesinin iki gündem maddesi olan 'ayrılıkçı hareketler' ve 'uzayda varlık ve ortak uydu ağı' hakkında kapsamlı bir temel bilgi sağlamaktır. Tarihsel bağlamı, önemli olayları ve ilgili tarafları sunarak, bu çalışma kılavuzu delegelere ŞİÖ'nün misyonu, politikası ve perspektifinin daha geniş çerçevesi içinde gündem maddelerinin temellerini, etkilerini ve sebeplerini anlamak için gerekli arka plan bilgisini sağlamayı amaçlamaktadır.

Rehber, delegelerin ayrılıkçı hareketlilikler ile ilgili çok yönlü konuları, özellikle de güvenliği sağlama ve devletlerin ulusal egemenlik ilkelerine bağlı kalma arasındaki hassas dengeyi analiz etmelerine yardımcı olmak için tasarlanmıştır. Delegeleri, örgütün şeffaflığı, kamu güveni ve istihbarat çalışmalarının etik sınırları gibi konuları araştırmaya teşvik eder. Ayrıca, çalışma kılavuzu çeşitli ŞİÖ üyesi devletlerinin ilgili gündem maddesine yönelik farklı tutumlarını özetleyerek, delegelerin komitede kendilerine atanan ülkelerin bakış açılarını doğru bir şekilde temsil etmeleri için bir temel sağlar.

Uzayda işbirliği ve ortak uydu ağı gündem maddesi adı altında ise rehber, delegelerin uzayda yaşanan gelişmelerin kökeni, Sovyet mirasının etkileri ve günümüzde ŞİÖ içinde uzay alanında atılan adımlar ile ilgili bilgi birikimi edinerek bu bilgileri analiz etmeleri için yardım edebilmek amacıyla tasarlanmıştır. Ayrıca rehber, delegeleri uluslararası örneklerden de haberdar ederek ŞİÖ için en uygun yapılanmayı, uluslararası örneklerden yararlanarak bulma konusunda da çözüm önerileri içermektedir. Ülkelerin politikasına dair bölümlerde ise her delegenin kendi ülkesine tam anlamda uygun bir politika benimsemesine yardımcı olmayı amaçlar.

Sonuç olarak, çalışma kılavuzu hem bir referans hem de bir yol haritası işlevi görerek, delegelere önemli sorular, önerilen eylemler ve tartışmanın kritik noktaları konusunda rehberlik etmektedir. Amacı, delegelerin komite oturumlarına iyi bilgilendirilmiş, anlamlı tartışmalara katılmaya hazır ve günümüzün tarihinde ilgili 2 gündem maddesinin tartışmasını en etkin biçimde ele almak için uygulanabilir, sorumlu çözümler önermeye hazır olarak girmelerini sağlamaktır.

2.2 : Şanghay İşbirliği Örgütü Komite Tanıtımı

Şanghay İşbirliği Örgütü veya kısa adıyla ŞİÖ, ilk olarak 1996 yılında ÇHC (Çin Halk Cumhuriyeti), RF (Rusya Federasyonu), Kırgızistan, Tacikistan ve Kazakistan tarafından üye ülkeler arasında güvenin artırılması, sınır bölgelerinin silahsızlandırılması ve bölgesel işbirliğinin teşvik edilmesi amacıyla “Şanghay Beşlisi” adıyla kurulmuştur. 1996 ve 1997 yıllarında anılan beş ülkenin Devlet Başkanları sırasıyla Çin’in Şanghay ve Rusya’nın Moskova şehirlerinde bir araya gelerek “Sınır Bölgelerinde Askeri Güvenin Artırılması” ve “Sınır Bölgelerinde Askeri Güçlerin Azaltılması” Antlaşmalarını imzalamışlardır. 1998-2000 yılları arasında zirve toplantıları sırasıyla Kazakistan’ın Almatı kentinde, Kırgızistan’ın Başkenti Bışekte ve Tacikistan’ın Başkenti Duşanbe’de yapılmış ve üye ülkeler, sınır bölgelerinde güvenin artırılması yollarının yanı sıra, siyaset, ekonomi ve güvenlik gibi alanlarda da görüş alışverişinde bulunmaya başlamıştır.

14-15 Haziran 2001 tarihlerinde Şanghay'da düzenlenen Devlet Başkanları Zirve toplantısında, uluslararası düzeyde ve üye ülkelerde yaşanan gelişmeler ışığında, terörizm, ayrılıkçılık ve köktencilikten kaynaklanan tehditlerle mücadeleye yönelik işbirliğinin daha etkin şekilde yürütülmesi için Şangay Beşlisi'nin bölgesel bir teşkilat haline dönüştürülmesi kararlaştırılmıştır. Bu çerçevede anılan Zirve'de Özbekistan'ın Şangay Beşlisi'ne katılımına ilişkin bir Ortak Deklarasyon kabul edilmiş ve 6 ülke tarafından imzalanan “Şanghay İşbirliği Teşkilatı'nın Kurulmasına Dair Deklarasyon” ile teşkilat resmen hayata geçirilmiştir. Sözkonusu toplantıda ayrıca, terörizm, ayrılıkçılık ve köktencilikle mücadele hakkında “Şangay Sözleşmesi” imzalanmıştır.

14 Eylül 2001 tarihinde Kazakistan'ın Almatı şehrinde düzenlenen ilk ŞİÖ Başbakanları toplantısında, “Bölgesel Ekonomik İşbirliğinin Temel Hedef ve Yönelimleri ile Ticaret ve Yatırım Alanlarında Daha Uygun Koşulların Oluşturulması Sürecinin Başlatılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası” imzalanmış; ayrıca, ŞİÖ Başbakanları düzenli toplantı mekanizmasının tesis edildiği açıklanmıştır. Halihazırda diğer toplantı mekanizmalarının yanında, yılda bir kez gerçekleştirilen ŞİÖ Devlet Başkanları Zirvesi ve ŞİÖ Hükümet Başkanları Konseyi toplantıları en üst düzey mekanizmaları teşkil etmektedir. Devlet Başkanları Zirvesi ile karşılaştırıldığında, Hükümet Başkanları toplantısının daha ziyade kalkınma meseleleri ve ekonomik işbirliği üzerinde durduğu ve Zirve'ye hazırlık mahiyetinde olduğu görülmektedir.

7 Haziran 2002 tarihinde Rusya'nın St. Petersburg şehrinde düzenlenen ŞİÖ Devlet Başkanları Zirvesi'nde imzalanan ŞİÖ Şartı'nda Teşkilat'ın amacı, ilkeleri, yapısı, faaliyetleri, işbirliği alanları ve dış ilişkileri gibi hususlar ortaya konmuştur.

2008 Duşanbe Zirvesi'nde, ŞİÖ ile irtibat kurmak isteyen ve gözlemci konumunda olmayan üçüncü ülke ve uluslararası kuruluşlarla ilişkilerin kurumsal bir çerçeveye oturtulması amacıyla, “ŞİÖ Diyalog Ortaklığı Statüsü” adı altında yeni bir mekanizma ihlas edilmiştir. Diyalog Ortaklığı statüsü, gözlemci statüsüne sahip olmayan üçüncü ülkelerin Teşkilat'la belirli alanlarda sınırlı işbirliği yapmalarına olanak sağlamaktadır. Bahsekonu statü, kurumsal bağın derecesi bakımından “gözlemci ülke” statüsünün altında, “misafir katılımcılar” statüsünün ise üzerinde yer almaktadır.

Kazakistan'ın dönem başkanlığında 8-9 Haziran 2017 tarihlerinde Kazakistan'ın Başkenti Astana'da gerçekleştirilen ŞİÖ Devlet Başkanları Zirvesi'nde, üyelik süreçleri 2015 UFA Zirvesi'nde resmen başlamış olan Pakistan ve Hindistan, tam üyeliğe kabul edilmiştir. 17 Eylül 2021 tarihinde Duşanbe'de düzenlenen ŞİÖ Liderler Zirvesi'nde, İran ŞİÖ'ye dokuzuncu üye olarak ilan edilmiş; Suudi Arabistan, Mısır ve Katar'a diyalog ortağı statüsü verilmiştir.

3. Gündem Maddesi 1 - Ayrılıkçı Hareketler ve Bölgesel İstikrar

Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) üye devletlerinde ayrılıkçı hareketler, yalnızca ulusal sınırlar içinde bir güvenlik meselesi olmaktan çıkıp, bölgesel istikrarı doğrudan etkileyen dinamikler haline gelmiştir. Ayrılıkçılık, çoğu zaman etnik, dini ya da kültürel temelli taleplerle ortaya çıksa da; şiddet, terör ve dış destekle birleştiğinde hem devletlerin egemenliğini zayıflatabilmekte hem de komşu ülkelere sıçrayarak geniş çaplı bir güvenlik sorununa dönüşebilmektedir. Bu nedenle, “ulusal egemenliğe saygı” ilkesi ile “ortak bölgesel güvenlik” arayışı arasındaki dengenin kurulması, ŞİÖ açısından kritik bir gündemdir.

Bu gündem çerçevesinde, ayrılıkçı hareketlerin yalnızca iç politika meselesi mi, yoksa bölgesel ölçekte ortak bir tehdit mi sayılması gerektiği; üye devletlerin nasıl bir istihbarat, güvenlik ve diplomatik mekanizma geliştirebileceği; ve bu süreçte iç işlerine karışmama ilkesinin sınırlarının nasıl belirleneceği tartışmaya açılmaktadır.

3.1 : Konuya Giriş

Ayrılıkçı hareketler, modern uluslararası ilişkilere göre aynı anda hem devletlerin iç politikalarını hem de bölgesel güvenliği etkileyen bir durum olması sebebiyle kritik bir inceleme alanı konumundadır. Fransız İhtilali sonrası ulus-devlet kavramının ortaya çıkması ve etnik kimliklerin ön plana çıkarak ulusçuluk gibi akımları ortaya çıkarması, Soğuk Savaş sonrası bu kavramların tekrardan popüler hale gelmesiyle ayrılıkçı hareketler zamanla artış

göstermiş ve küreselleşme sonucu gelişen teknoloji ve iletişim aracılığıyla daha görünür hale gelmiş, gündemde büyük yer edinen konulardan biri haline gelmiştir.

Ayrılıkçı hareketler büyük çoğunlukla dini, kültürel ve etnik yönden doğan farklılıklardan oluşan sorun ve ayrımcılıklara dayanmakta, bu farklılıkların siyasi çıkar ve taleplerle birleşmesi sonucunda ise ayrılıkçı hareketler oluşmaktadır. Aynı zamanda ayrılıkçı hareketler hem ulusal hem de bölgesel güvenliği tehdit etmeleri sebebiyle devletleri genellikle ulusal egemenliği korumak ve bölgesel güvenliği korumak arasında bir ikileme itmekte, bu ikilem sonucu büyük bir gerilim ortaya çıkmaktadır.

2001 yılında Şanghay İş Birliği Örgütü (ŞİÖ) kurulurken ayrılıkçı hareketlerle ilgili, bu ikilemde bölgesel güvenliği korumayı önceleyen bir düşünce benimsemiş ve ‘Üç Kötülük’ -terörizm, aşırıçılık ve ayrılıkçılık- görüşü bağlamında yeni bir güvenlik yaklaşımı benimsemiştir. Bu yaklaşıma göre ayrılıkçı hareketler örgüt genelinde ortak olarak ele alınmış ve yalnızca iç mesele olarak değil; bölgesel güvenliği, örgüt güvenliğini ve barışını tehdit eden bir mesele olarak kabul edilmiştir.

Örgütün ana hedeflerinden biri olan ‘Üç Kötülük" (terörizm, aşırıçılık ve ayrılıkçılık) ile mücadele, doğrudan üye ülkelerin iç istikrarını ve dolayısıyla egemenliğini tehdit eden unsurları kapsamaktadır. Bu mücadele, ŞİÖ'nün ana kurucu belgelerinde de vurgulanan "Devletlerin iç işlerine karışmama." ilkesiyle bir gerilim yaratmaktadır. Bu çelişki, ŞİÖ'nün en temel ve en hassas dinamiklerinden birini oluşturmaktadır.

ŞİÖ'ye göre, bölgesel güvenliğin sağlanması, ulusal güvenliğin bir ön koşuludur. Yani, bir ülkenin iç güvenliği, ancak ve ancak bölgenin genel istikrarı sağlandığında tam olarak tesis edilebilir. Bu nedenle, örgüt, ortak güvenlik tehditlerine karşı kolektif eylemlerin meşru olduğunu savunur. ŞİÖ, ortak askeri tatbikatlar ve bilgi paylaşım mekanizmaları gibi araçlarla, üye devletlerin terör ve ayrılıkçılıkla mücadele kapasitelerini artırmayı hedefler. Bu işbirliği, teorik olarak, her bir devletin kendi egemenliğini korurken, aynı zamanda ortak tehditlere karşı daha güçlü durmasını sağlar.

Şanghay İşbirliği Örgütü'nün (ŞİÖ) önündeki bu ikilemdeki temel mesele ise “ulusal egemenliğe aykırı davranmadan bölgesel güvenliği sağlama ve koruma” çözümünü yalnızca kağıt üzerinde bırakmayıp yürürlüğe de koyabilmektir. Bu durumda ayrılıkçı hareketlerle

ilgili incelenmesi gereken şeyin yalnızca güvenlikle ilgili meseleler değil aynı zamanda ekonomik, sosyal ve kültürel sorunlar olduğu ortaya çıkmıştır. Çünkü ayrılıkçı hareketlerin temeli olan dini, kültürel ve etnik yönden doğan farklılıkların gündeme gelmesinin asıl sebebi bu gruplara sunulan ekonomik eşitsizlikler, kimlik taleplerinin reddi ve siyasi eşitsizliklerdir.

3.2 : Tarihsel Arka Plan

Ayrılıkçı hareketler, tarih boyunca çeşitli bölgeler ve coğrafyalarda devlet yapılarının şekillenmesi ve ulus-devlet düşüncesinin benimsenmesiyle yakın bir ilişkiye sahip olmuştur. Bilhassa 20. yüzyılın son yarısında hızlı bir artış gösteren bağımsızlık süreçleri ve toplumlar arasındaki gerilimler ve etnik milliyetçiliklerin artış göstermesiyle; ayrılıkçı hareketler zamanla bir iç mesele olmaktan çıkmış ve uluslararası güvenliği etkileyen başlıca meselelerden biri haline gelmiştir. Buna dayanarak, Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) üyesi devletlerin içerisinde bulunduğu veya bulunabileceği olası ayrılıkçı hareketliliklerin anlaşılabilmesi, yönetilebilmesi ve engellenebilmesi açısından Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) dağılma süreci ve özellikle 20. yüzyılda yaşanan Çin ve Rusya'daki tarihi olayların büyük önem arz ettiği çıkarımı kolaylıkla yapılabilmektedir.

1991 yılında Soğuk Savaş sürecinin sona ermesinin ardından SSCB dağılmış, Doğu Avrupa ve Orta Asya gibi büyük coğrafyalarda yeni bağımsız devletler ortaya çıkmasıyla süreç içerisinde etkilenen ilgili bölgelerde köklü bir değişimi beraberinde gelişmiş ve yeni sınırların belirlenmesi, çeşitli etnik grupların farklı devletlere dağılması gibi sebeplerden dolayı ilgili bölgeleri derinden etkileyen bazı güvenlik sorunlarını da doğurmuştur. Özbekistan'ın bağımsızlığının ardından baş gösteren bazı 'radikal' dini grupların faaliyetleri bu tür eğilimlerin ideolojik boyutunu gözler önüne getirirken 1991 yılında bağımsızlığını kazanmasından hemen sonra 1992-1997 yılları arasında Tacikistan'da vuku bulan iç savaş ise etnik gruplar arası anlaşmazlıkların bölgesel ve ulusal açıdan ne kadar yıkıcı olabileceğine dair bir örnek oluşturmuştur. Bunun gibi daha nice gelişmeler, ŞİÖ üyesi devletlerin ortak bir bakış açısıyla ayrılıkçı hareketleri yalnızca ulusal meseleler olarak değil bölgesel güvenliği tehdit eden ortak tehditler olarak görmelerine yol açmıştır.

3.3 : Güncel Durum

Günümüzde ayrılıkçı hareketler hala Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) üyesi devletlerin bazılarında farklı şekillere bürünseler bile varlık göstermektedir. Bu hareketler, üye devletleri yalnızca güvenlik açısından tehdit oluşturmakla kalmayıp siyasi, ekonomik ve sosyolojik sorunların yansımaları olarak ortaya çıkmaktadır.

Bilhassa ayrılıkçılık hareketleri; örgütün temelinde yer alan Çin, Rusya ve Orta Asya'daki ülkelerin yalnızca iç istikrarını doğrudan etkileyen bir tehdit olmaktan çıkıp bölgesel barış, ekonomi ve işbirliğini de zedeleyebilecek potansiyele sahip olan öncelikli bir konu ve gündem maddesi haline gelmiştir.

Örgütün temelinde yer alan ülkelere biri olan Çin, çeşitli etnik gruplara sahip olan kozmopolit bir ülke olarak en yoğun ayrılıkçılık tartışmalarını Doğu Türkistan olarak da adlandırılan Sincan Uygur Özerk Bölgesi üzerinde yaşamaktadır. Bu bölgede yaşayan Uygur halkı, haksızlığa uğradıklarını iddia ederek daha geniş özerkliğe veya bağımsızlık ilan etmeye yönelik çeşitli talepler sunmaktadır. Çin yönetimi ise bu talepleri devletin bekasını tehdit eden büyük bir güvenlik tehdidi olarak ele almakta ve bu taleplerin terörizm ve dış bağlantılı radikal unsurlar tarafından desteklendiğini, kışkırtıldığını hatta doğrudan bu unsurlarla ilişkili olduğunu öne sürmektedir. Çin hükümetinin, ayrılıkçı hareketlerle mücadele kapsamında çeşitli 'güvenlik önlemleri' olarak adlandırılan adımlar atması üzerine bu politika, uluslararası kamuoyunda insan haklarına aykırı olarak görülmüş ve bazı gruplarca ağır eleştirilere maruz kalmıştır. Bunun sonucunda ise bu ayrılıkçı hareket, yalnızca bir iç mesele olmaktan çıkıp küresel bir tartışma konusu haline gelmiştir.

Yine aynı şekilde örgütün temel yapı taşlarından biri olan Rusya'da da durum pek farklı değildir. Günümüzde Rusya'yı etkileyen dikkate değer ayrılıkçılık hareketleri çoğunlukla Kuzey Kafkasya'da devam etmektedir. Çeçenistan'da baş gösteren bu hareketlilikler her ne kadar büyük ölçüde bastırılmış olsa da aynı bölgede yer alan Dağıstan ve İnguşetya gibi bölgelerde çeşitli 'radikal' grupların faaliyetleri hala Rusya'nın iç güvenliği açısından büyük bir tehdit oluşturmaktadır. Özellikle 24 Şubat 2022 tarihinden sonra Rus-Ukrayna Savaşının başlaması üzerine Rus sınırları içerisindeki ulusal kimlik tartışmaları artış göstermiş ve bu durum mevcut Rus hükümetinin toprak bütünlüğü konusundaki hassasiyetinin daha da artmasını sağlamıştır. Ayrıca bunun sonucunda Rus yönetimi, ayrılıkçı eğilimleri yalnızca devletin iç istikrarını tehdit eden bir iç mesele olarak değil; aynı zamanda batılı ülkelerin, Rus

hükümetini devirmek için kullanabileceği bir alan olarak görmeye başlamış, buna yönelik çeşitli adımlar atmıştır.

Stratejik açıdan önemli bir konuma sahip olması hasebiyle Orta Asya ülkeleri de ŞİÖ için büyük önem arz eden bir konuma sahiptir. Bu bölgedeki hareketlilikler ise büyük çoğunlukla etnik çeşitliliklere ve sınır ihtilaflarına dayanmaktadır. Kırgızistan ve Tacikistan ikilisi arasında sık sık yaşanan sınır çatışmaları, yerel etnik grupları da kışkırtmakta ve bazı ayrılıkçı eğilimleri daha da tetikleyerek ayrılıkçı hareketlere evrilebilmesi adına bir zemin hazırlamaktadır. Kazakistan'da ise durum biraz daha farklı bir vaziyettedir. Kazakistan'ın özellikle kuzey bölgelerinde yaşayan Rus azınlığı, Rus hükümetinin dış politikayla ilgili bazı düşünceleri ve söylemleri ile birlikte potansiyel bir ayrılıkçılık riski oluşturmaktadır. Bu bölgedeki olası bir ayrılıkçı hareketi ise ŞİÖ içinde büyük bir kriz çıkmasına ön ayak olma ihtimaline sahip bir konumda, büyük bir tehdit oluşturma riski taşımaktadır. Aynı şekilde Özbekistan'daki 'radikal' dini grupların yeniden güç kazanma ihtimali de bölgesel güvenliği büyük oranda tehdit etmekte ve bu sorunu güvenlik açısından başlıca gündem maddelerinden biri haline getirmektedir.

Bu durumlar ise genel olarak ŞİÖ'nün istikrarını ve güvenliğini doğrudan tehdit etme potansiyeline sahip bir konumda yer almakla beraber, ayrılıkçı hareketlerin çoğunlukla sınır ötesi olması ise; ortak istihbarat, bilgi paylaşımı ve ortak güvenlik mekanizmalarının önemini büyük oranda artırmaktadır. Fakat aynı zamanda üye devletlerinin çoğunluğunda bulunan egemenlik hassasiyetleri, ortak müdahale mekanizmalarının ne kadar uygulanabileceği ve ne kadar etik olduğu tartışmalarını da beraberinde getirmektedir. Ayrıca 'Bölgesel güvenliğin zorunlulukları' ve 'ulusal egemenliğin sınırları' arasındaki bu ikilem ise mevcut durumda ŞİÖ'nün adım atmasına engel olan en önemli tartışma konularından biri olarak ŞİÖ'nün istikrarını ve güvenliğini artırabilmesi için çözmesi gereken başlıca meselelerden biri konumundadır.

3.4 : Şanghay İşbirliği Örgütü'nün (ŞİÖ) Mevcut Yaklaşımı

Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ), kuruluşundan itibaren bölgesel güvenlikle ilişkili sorun ve gündemleri örgütün ve işbirliğinin merkezinde bulundurmıştır. 2001 yılında dönemin üye devletleri arasında kabul edilmiş bulunan Şanghay Antlaşması ile 'üç kötülük' olarak

tanımlanan terörizm, aşırıcılık ve ayrılıkçılık ile mücadele etmeyi ve ortak önlemler alabilmeyi örgüt olarak kendisine temel bir ilke olarak benimsemiştir. Benimsenen bu temel ilkeye göre ise ayrılıkçılık, zaten yukarıdaki başlıklar altında da bahsedilmiş olduğu üzere, ayrılıkçı hareketleri devletler bünyesinde gerçekleşen iç meseleler olarak değil; küresel çapta alarm oluşturabilecek dereceye ulaşabilecek bölgesel tehdit unsurları olarak görmektedir.

ŞİÖ'nün ayrılıkçı hareketler özelinde geliştirmiş olduğu en önemli kurumsal mekanizma ise 2004 yılında Özbekistan'ın başkenti Taşkent'te kurulması kararlaştırılmış olan Bölgesel Terörle Mücadele Yapısı (RATS) olmuştur. RATS'ın başlıca avanatjları; ŞİÖ üyesi devletler arasında istihbarat paylaşımını artırmak, ortak operasyon planlamalarında kolaylık sağlamak ve 'üç kötülük' olarak tanımlanan terörizm, aşırıcılık ve ayrılıkçılığa destek olduğu düşünülen kurum, kuruluş ve

örgütleri belirlemek ve takip etmekle ilgili konularda ŞİÖ içinde daha iyi koordine olmayı sağlamaktır. Özellikle Orta Asya'da sıkça görülen ayrılıkçı tehditler ve eğilimlerin, terör örgütleriyle doğrudan veya dolaylı olarak bağlantılı olabileceği ihtimali ve düşüncesi, ŞİÖ'nün güvenlik adına attığı adımları bu doğrultuda şekillendirmektedir.

Örgüt genelinde hakim olan politikanın yanı sıra bazı üye devletlerin de kendi içinde ayrılıkçı hareketlerle ilgili farklı politikalar geliştirmiş olması, örgüt içi çelişki durumunu ortaya çıkarmakta ve koordinasyonu tehdit etmektedir. Örneğin Çin ve Rusya, ayrılıkçı hareketleri yalnızca ulusal egemenliği tehdit eden bir tehlike olarak nitelendirirken; Orta Asya'daki bazı devletler ayrılıkçı hareketlerin yalnızca egemenlikle ilişkili olmadığını, daha çok sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan devletleri ve hükümetleri olumsuz etkileyen bir tehdit olduğunu düşünmekte ve alınan adımları bu yaklaşıma göre şekillendirmektedir.

Özetle, ŞİÖ'nün ayrılıkçı eğilimlere karşı yaklaşımı genel olarak sadece politik önlemlerle sınırlı ve doğrudan müdahaleye karşı olmuş, ayrılıkçı eğilimleri engellemeye yönelik güvenlik önlemleriyle ortak bir mekanizma ve karşı koyma sistemi benimsemeyi amaçlamıştır. ŞİÖ; örgüte üye devletlerin iç işlerine karışmama ilkesine bağlı kalırken

ayrılıkçı hareketleri bölgesel bir tehdit olarak görmüş, bu tür tehditler karşısında ise birlikte hareket etmeyi hedeflemiştir. Bu ikilem içinde ŞİÖ, kendi temel politikasını bu yönde belirlemiş ancak üye devletler arasında süregelen politika uyumsuzlukları henüz önlenememiştir.

3.5 : Uluslararası Çözüm Örnekleri

Ayrılıkçı hareketlilikler, günümüzde pek çok ülkenin yüzleşmek zorunda kaldığı, yalnızca Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) bünyesinde değil; küresel çapta görülen başlıca sorunlardan biri haline gelmiştir. Fakat bu sorun ve tartışma meselelerini çoğu sorunlardan ayıran en temel özellik, sonucunda beraberinde getirebileceği, ülkelerin ve uluslararası kuruluşların istikrarını birden fazla yönden tehdit edebileceği gerçeğidir. Bu nedenlerden ötürü uluslararası toplum; bu tür ayrılıkçı eğilimleri yönetebilmek, önleyebilmek ve risklerini en aza indirebilmek için devletlerin hem egemenliğini hem de bölgesel istikrarını korumayı hedefleyen pek çok metod ve çözüm örneği geliştirmiştir. Aynı zamanda bu tür çözüm ve metodlar, ŞİÖ için de örnek teşkil edebilecek niteliğe sahip olma potansiyeline sahiptir.

Bu çözüm örneklerinden teorik olarak ŞİÖ'nün yaklaşımına en benzer olanı, Birleşmiş Milletler'in (BM) benimsediği ilkelerdir. ŞİÖ'ye benzer olarak BM de, ayrılıkçı eğilimlere karşı aldığı önlemlerde temel ilke olarak devletlerin toprak bütünlüğünü korumayı vaat etmiştir. BM Şartı'nın 2. maddesi, ŞİÖ'nün de uygulamayı hedeflediği gibi devletlerin iç işlerine karışmamayı ve ulusal egemenliğe müdahale etmemeyi aktarır. Aynı zamanda BM, sorun yaşayan halkların referandum gibi çeşitli yöntemlerle kendi kaderlerini kendi tayin etmesine de hak tanır. Bu iki ilke arasında bulunan denge, Kosova ve Güney Sudan gibi bazı örneklerde olduğu gibi küresel medyanın dikkatini üzerine çeken mühim bir konudur. Fakat bu ilkelere rağmen Filistin gibi bazı coğrafyalarda günümüzde bile atılan etkin bir adımın söz konusu olmaması da bu ilkelerin amacı konusundaki tartışmaları da beraberinde getirmektedir.

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT), ayrılıkçı hareketlilik eğilimlerine karşı istihbarat sistemi aracılığıyla erken uyarı sistemleri, diplomatik arabuluculuk ve güven artırıcı önlemler gibi bazı diplomasi ve müdahale mekanizmaları geliştirmiştir. Ayrıca bu yöntemler uygulanırken AGİT, önceliği daima askeri müdahaledense önleyici politikalarla diplomasi

kurmayı öne çıkaran yaklaşımlara verilmiştir. Bu örnek de istihbarat ve politik önlemler gibi çeşitli yönlerden ŞİÖ'nün yaklaşımıyla da uyuşmaktadır.

Afrika Birliği (AFB) örneğinde ise ilkeler temel olarak ŞİÖ'nün ilkelerine benzerdir lakin gerekçeleri ŞİÖ'nün gerekçelerinden temel olarak farklıdır. AFB'nin bu konu hakkında temel ilkesi daima “sınırların değişmezliği” olmuştur. Bu ilkenin amacı kıta çapında ayrılıkçı hareketlerin yayılmasını önlemektir fakat sömürge döneminden kalma sınırların değişmeden korunması amacını da içinde barındırmaktadır. Bu yaklaşım temelde her ne kadar ŞİÖ'nün mevcut yaklaşımından farklı olsa da ŞİÖ'nün özellikle Orta Asya bölgesinde içinde bulunduğu etnik çeşitlilik ve tarihten beri süregelen sınır anlaşmazlıkları açısından bakıldığında ŞİÖ açısından da dikkate değer olarak görülebilecek potansiyeline sahiptir.

Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) ve Güneydoğu Asya Uluslar Birliği (ASEAN) gibi bazı uluslararası örgütlerin tecrübeleri ve yaklaşımları da ŞİÖ için karşılaştırmalı çözüm örnekleri sunabilir. NATO, askeri bir örgüt olmasına karşın ayrılıkçı hareketler gibi ortak güvenlik tehditlerine karşı bilgi paylaşımı ve istihbarat işbirliği mekanizmalarını geliştirmiş ve kurumsal bir yapıya kavuşturmuştur. ASEAN örneğinde ise durum NATO'dan farklı olarak tamamen politik adımlarla ilerlemek amaçlanmaktadır. ASEAN, bir devletin iç işlerine karışmamayı temel ilkelerinden biri haline getirmiş ve ayrılıkçı eğilimler gibi ortak güvenlik sorunlarına karşı attığı adımları da bu yönde biçimlendirmiştir. Bunun sonucunda ASEAN'ın attığı adımlar genellikle karşılıklı istişare ve uzlaşma gibi diplomatik önlemlerle sınırlı kalmıştır. ŞİÖ'nün yapması gereken ise bu iki yaklaşım modeli arasında kendi yaklaşımına uygun bir 'orta yol' oluşturarak aynı anda hem bölgesel tehditlere karşı durabilir hem de her devletin egemenliğini kesin olarak güvence altında tutabilir.

Sonuç olarak ise uluslararası örneklerin büyük çoğunluğu ayrılıkçı hareketlere karşı mücadelede alınan önlemlerin askeri yöntemler yerine siyasi, ekonomik ve toplumsal yöntemlere bağlı yaklaşımların daha sürdürülebilir olduğunu göstermektedir. Özetle ŞİÖ'nün bu bağlamda yapabileceği iki temel seçenek bulunmaktadır:

- Uluslararası örneklerle bağlı kalmadan kendi yol haritasını oluşturmak,
- Uluslararası örneklerden yararlanarak kendine uygun bir orta yol arayışına girmek.

Fakat tüm bunlardan önce ŞİÖ'nün karar vermesi gereken temel mesele, askeri yöntemler ve politik yöntemler arasında hangisini tercih etmesi gerektiğidir.

3.6 : Cevaplanması Gereken Sorular

- 1 - Ulusal egemenliği zedelemeyen, bölgesel güvenliğini sağlamak mümkün müdür?
- 2 - Bir ülkenin iç meselesi sayılan ayrılıkçı hareketler, ŞİÖ içinde ortak bir tehdit olarak ele alınmalı mıdır?
- 3 - Bölgesel güvenliğe yönelik adımlar örgüt temelli mi, ülke özelinde mi olmalıdır?
- 4 - ŞİÖ, bu tür hareketliliklere karşı politik müdahaleyi mi; askeri müdahaleyi mi tercih etmelidir?
- 5 - ŞİÖ, oluşturacağı yol haritasında uluslararası çözümlerden yararlanmalı mı; kendine has bir yol haritası mı oluşturmalıdır?
- 6 - ŞİÖ, nasıl konuya ilişkin ortak bir müdahale mekanizması (bilgi paylaşımı vb.) oluşturmalıdır?
- 7 - ŞİÖ, müdahale amacıyla örgüt üyesi devletlerin iç işlerine karışmamayı nasıl garanti etmelidir?
- 8- Atılacak adım veya kurulacak mekanizmalarda RATS'ın yeri nasıl olmalıdır?
- 9 - ŞİÖ, olası genişleme durumunda atılmış adımları yeni üye devletlere nasıl uygulamalıdır?

4. Gündem Maddesi 2 - Uzayda Stratejik Varlık ve Uydu Ağı

Son yıllarda ulaşılan teknolojik gelişmeler beraberinde pek çok yenilik ve değişimi beraberinde getirmiştir. Bu sebeple günümüz çağı, bazı kesimler tarafından 'Teknoloji çağı' olarak da anılmaktadır. Teknoloji çağında meydana gelen pek çok değişiklik arasında en mühim olanlarından biri hiç şüphesiz uzay üzerine atılan adımlardır. Son yıllarda uzay, gelişmelerin ardından devletlerin ekonomik kalkınma planlamalarından milli savunma

stratejilerine kadar uzanan geniş bir alan haline gelmiş bulunmaktadır. İletişim, navigasyon, ulaşım, meteoroloji, tarım, savunma, istihbarat gibi bir ülkenin var olması için gerekli temel alanlar bile günümüzde uzay tabanlı teknolojilere bağımlı bir şekilde yürütülmektedir. Bununla birlikte uzay, yalnızca bilimsel bir ilerleme alanı olmaktan çıkmış ülkelerin kalkınması için gerekli ulusal egemenlik, iç ve dış güvenlik açısından da belirleyici ve etkin bir rol halini almıştır. Özellikle Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Rusya, Çin gibi büyük ülkeler olarak tanımlanabilecek ülkeler uzay üzerine pek çok yatırım yapmış ve zamanla uzayı küresel güç dengelerinin bir uzantısı haline getirmiştir.

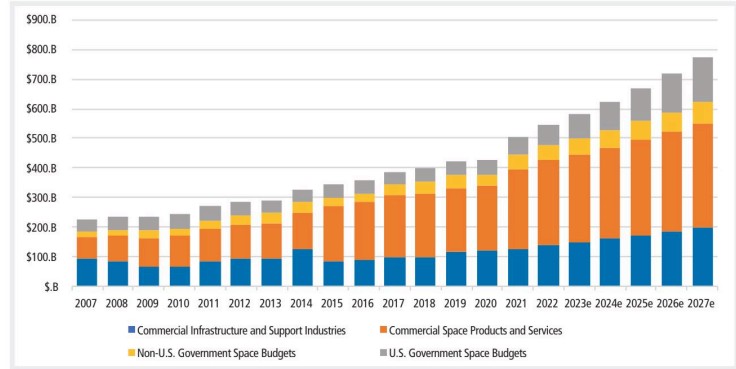
Bu gündem maddesi altında; Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) ve üyelerinin uzay teknolojileri konusunda atacağı adımların neler olması gerektiği, atılan adımların sonuçlarının neler doğurabileceği ve uzaydaki mevcut veya olası tehditlere yönelik alınabilecek önlemlerin niteliklerinin belirlenmesi adına tartışılması gerekmektedir.

4.1 : Konuya Giriş

21. yüzyıl, insanlığın uzay alanında geçmiş dönemde yaptığı yatırım ve araştırmalarının sonuçlarının elde edilmesi ve teknolojik gelişimin de paralel olarak ilerlemesiyle uzayda etkinlik gösterme kapasitesinin çok büyük bir hız ve oranda artış

gösterdiği bir dönemdir. Bu dönemde artık uzay teknolojileri, yalnızca bilimsel araştırmalarda değil; ulusal güvenlik, ekonomik kalkınma ve diplomatik etki gibi alanlarda da temel bir unsur ve ihtiyaç haline gelmiştir. Özellikle uydu sistemlerinin hızla gelişmesi ve yayılması, iletişimden navigasyona; meteorolojik gözlemlerden saldırı ve savunma stratejilerine kadar çok büyük çaplı bir etki alanı meydana getirmiştir. Bunun sonucunda devletler, ‘uzayda var olma’ meselesini aynı zamanda egemenliğin ve uluslararası prestijin bir göstergesi haline getirmiştir.

Global Space Activity by Category, 2007-2027

Bu bağlamda Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) üyesi devletler için uzayda var olan stratejik varlığın güçlendirilmesi, yalnızca bir güvenlik vizyonunu oluşturmakla da kalmayıp örgütün uluslararası prestijini de çok daha üst seviyelere çıkarabilir. Bu sayede aynı zamanda ŞİÖ'nünde en temel amaçlarından biri olan 'çok kutuplu dünya düzeni'nin desteklenmesi amaçlanmaktadır. Fakat bunun için uzay teknolojilerinde Batı merkezli yönetim ve tekelin kırılması ve örgüt içi teknolojik bağımsızlığın güçlendirilmesi gerekmektedir. Özellikle iletişim ve gözlem uyduları alanında ortak bir ağı kurulması, üye ülkelerin hem sivil hem askerî alanda bilgi paylaşımını artırabilir ve dışa bağımlılığı azaltabilir.

Ayrıca, uzay teknolojilerine yönelik ŞİÖ bünyesindeki işbirlikleri yalnızca teknik değil; ekonomik, politik ve etik boyutlar da içermektedir. Örgüt üyeleri arasındaki gelişmişlik düzeyinden ötürü farklılık gösteren teknoloji kapasiteleri, Çin ve Rusya gibi ileri düzey uzay teknolojilerine sahip ülkeler adına liderlik konumlarını güçlendirebilecek iken; Orta Asya ülkeleri için ise teknolojik kapasite, transfer ve işbirliğini artırmak gibi avantajları beraberinde getirmektedir. Bu açıdan bakıldığında uzay alanında iyi uygulanan bir işbirliği ile Orta Asya ülkelerinin teknolojik yönden daha fazla kazanç sağlaması hedeflenmektedir.

Bunun yanı sıra, uzayda hızla artarak devam eden rekabet, siber tehlikeler, casusluk faaliyetleri ve yörüngede sadece kirlilik oluşturan uzay enkazları gibi yeni güvenlik riskleri de ŞİÖ gündeminde bulunmaktadır. Bundan dolayı ŞİÖ, uzayda barışçıl kullanım ilkelerine bağlı kalırken aynı zamanda üye ülkeleri de bu tür dış tehditlere karşı koruyabilecek ortak güvenlik ve istihbarat protokolleri ve teknik standartlar geliştirmek durumundadır. ŞİÖ içinde ortak bir uydu ağı veya bilgi paylaşım platformunun kurulması, yalnızca teknolojik yönlü bir proje değil, bunun yanında örgüt üyeleri arası olası bir ortak güvenlik mekanizmasının dijital altyapısı olarak ele alınmaktadır.

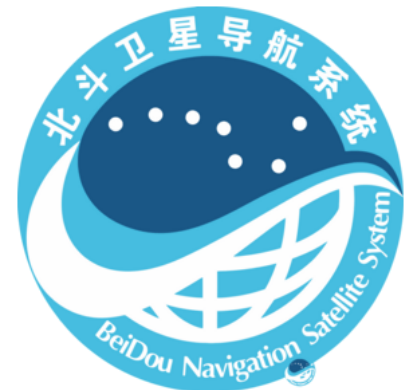
Sonuç olarak, bu konu ve gündem maddesi ışığında ŞİÖ üyelerinin karşılaştığı temel soru ise ŞİÖ'nün uzaydaki stratejik varlığının artırılması; örgüt üyelerini daha güçlü ve teknolojik açıdan tam bağımsız mı kılacağı, yoksa üye ülkeler arasındaki teknolojik farklılıkları daha da derinleştirip yeni sorunları beraberinde mi getireceğidir. Bu nedenle örgütün bu gündem maddesiyle ilişkili temel sorunu, örgütün hem teknolojisini hem de kurumsal dayanışmasını nasıl bir arada güçlendirebileceğine karar verememesidir.

4.2 : Tarihsel Arka Plan

Uzay faaliyetlerinin yaygınlaşması ve politik açıdan stratejik önem kazanması, esasen Soğuk Savaş döneminde başlayıp günümüzde hala devam eden modern tarihteki uzun bir süreçtir. Bu süreçte Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) arasında başlayan uzay alanındaki çekişmeli rekabet; uyduların iletişim, gözlem ve yönlendirme -navigasyon- amaçlı kullanılmasının yaygınlaşmasını sağlamış, uzun vadeli süreçte devletlerin savunma ve sivil altyapılarının temelini uzay tabanlı teknolojilerin oluşturmaya zemin hazırlamıştır. Bu tarihsel süreç ışığında, uzay programları ve uzayda elde edilen gelişmeler zamanla yalnızca bilimsel bir prestij olarak değil; aynı zamanda jeopolitik etki, egemenlik ve uluslararası otoritenin bir göstergesi olarak görülmeye başlanmıştır.

SSCB'nin uzay programı kapsamında inşa ettiği altyapı ve tesisler, günümüzde hala ŞİÖ coğrafyasında bulunan miraslar haline gelmiştir. Bu açıdan özellikle SSCB döneminde Kazakistan bölgesine inşaa edilen Baykonur Uzay Üssü, inşa edildiği Sovyet döneminden bu yana bölgenin en önemli fırlatma merkezlerinden biri olmuş ve Sovyet/Rus uzay faaliyetlerinin Orta Asya ile ilişkisinin de göstergesi haline gelmiştir. Baykonur Uzay Üssünün günümüzde hala var olması, bölge ülkelerinin uzay teknolojileri ve lojistik açıdan Rusya ile olan tarihsel bağ ve bağımlılıklarını simgelemektedir.

1990'lardan itibaren ise SSCB'nin dağılmasının ardından, ulusal uydu - navigasyon sistemleri ve bağımsız uzay kapasiteleri, büyük güç olarak sayılabilecek devletlerin stratejik öncelikleri arasında öne çıkmaya başladı. Rusya'nın Sovyet döneminden kalma GLONASS (Küresel Navigasyon Uydu Sistemi) sistemi yeniden yapılandırılarak küresel bir navigasyon alternatifi olarak geliştirildi; benzer şekilde Çin, 2000 yılından itibaren BeiDou Navigasyon Sistemi'ni (BDS) kademeli olarak bölgesel sonra küresel kapsama hedefiyle inşa etti. Bu ulusal sistemler, yalnızca teknik birer altyapı değil aynı zamanda devletlerin dışa bağımlılığını azaltma ve kriz

dönemlerinde bağımsız operasyonel kapasite sağlama aracı olarak değerlendirildi.

21. yüzyılın ikinci on yılında Çin'in "Belt & Road" inisiyatifi yani ipek yolunu yeniden oluşturma idealinin bir uzantısı olarak önerdiği ve Afrika'yı da Belt & Road projesine katarak; Afrika üzerine uzay, uydu ve istihbarat yatırımları yapmayı amaçlayan Uzay Bilgi Koridoru (Spatial/Space Information Corridor) gibi girişimler, uzay teknolojisinin bölgesel ve uluslararası işbirliği aracı olarak kullanılabileceğine işaret etmektedir. Bu tür projeler; uydu tabanlı uzaktan algılama, iletişim ve navigasyon hizmetlerini bölge ülkelerine ulaştırma vaadi taşıırken, girişimci ülkenin gücü ve farkını açığa kavuşturmakta; aynı zamanda teknoloji transferi, standardizasyon ve etki alanı yaratma gibi jeopolitik sonuçlar doğurmaktadır.

ŞİÖ bağlamında ise tarihsel olarak örgütün kuruluş amacından dolayı doğrudan bir uzay politikasından ziyade güvenlik, terörle mücadele ve siber alanlarda politikalar ve işbirlikleri daha belirgin bir öncelik olarak tanımlanmaktaydı. Ancak son yıllarda, üye devletlerin artan uzay kapasiteleri ve küresel normların şekillendiği uzay güvenliği, siber-uzay entegrasyonu gibi yeni ortaya çıkan alanlardaki gelişmeler, ŞİÖ'nün bu alana karşı ilgisini olumlu yönde artırmıştır. Örgütün özellikle son yıllarda bir araya gelip ortaya koyduğu gündem maddelerinin çoğunun; yapay zeka, siber uzay ve uzay teknolojilerinde standartlaştırma ve düzenlemeye yönelik alanlara karşı vurgu içerdiği gözlemlenmektedir. Bu durum, gündem maddesinin ortak uydu ağları ve bölgesel uzay işbirliğinin tartışma zeminini de güçlendirmektedir.

Özetle, ŞİÖ üyeleri kuruluş amacı bakımından uzay ve uzay stratejisi adına politika geliştiren bir örgüt konumunda değildir. Fakat döneminin şartları ve zamanın gidişatıyla beraber son dönemlerde uzay ve uzay alanında işbirlikleri, ŞİÖ'nün de en mühim gündem maddelerinden biri haline gelmiş, örgütün uzay alanındaki işbirliklerini artırmayı hedeflediği açığa kavuşturulmuştur. Bunun yanında örgüt üyelerinde bulunan Sovyet uzay mirası, ulusal uydu sistemlerinin gelişimi, özellikle Çin - Rusya merkezli bölgesel uluslararası girişimler, ortak bir uydu ağı kurulması fikrinin bağımsızlık, kapasite paylaşımı gibi fırsatlarını ;

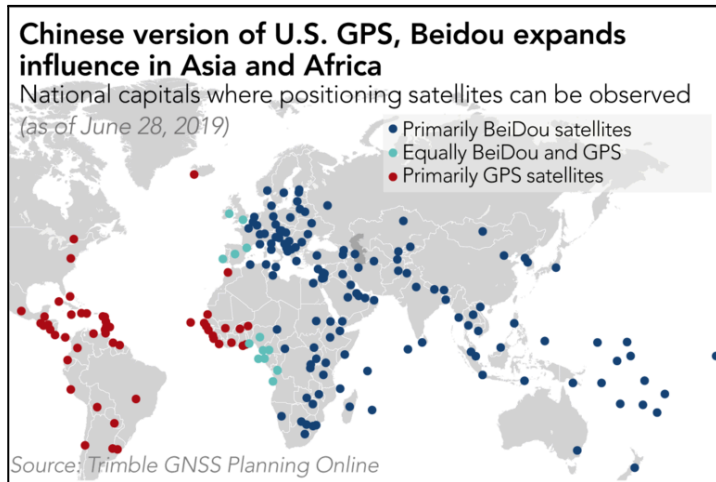
egemenlik hassasiyetleri, güç dengesizlikleri gibi zorluklarını da göstermektedir. Uluslararası açıdan ise Birleşmiş Milletler'in (BM) ve BM kapsamındaki Birleşmiş Milletler Uzay Ofisi (UNOOSA) ve Birleşmiş Milletler Dış Uzayın Barışçıl Amaçlarla Kullanımı Komitesi'nin (COPUOS) oluşturduğu sınırlar çerçevesinde hareket edilmesi, örgütün bu alandaki işbirliğinin meşruiyeti ve sürdürülebilirliğinin artırılması açısından faydalı bir girişim olacaktır.

4.3 : Güncel Durum

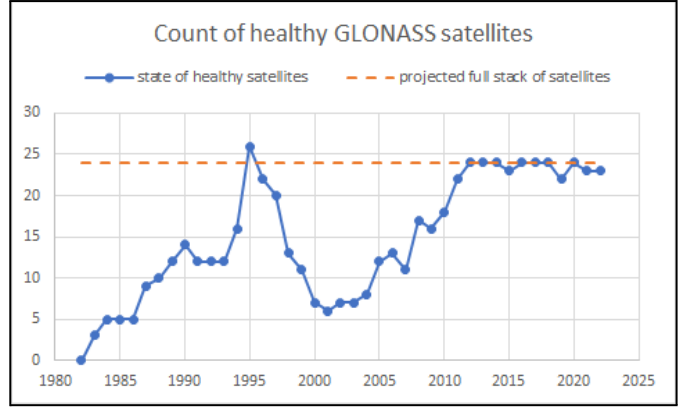
Günümüzde ise Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) üyeleri, uzay alanında giderek artan bir stratejik farkındalık ve teknolojik kapasite geliştirme süreci içindedir. Örgüt üyesi olan Çin, Rusya, Hindistan, Pakistan ve Orta Asya ülkeleri, uzay teknolojilerini yalnızca bilimsel veya ekonomik bir alan olarak değil; aynı zamanda ulusal güvenliğin, dijital egemenliğin ve küresel rekabetin temel bileşenlerinden biri olarak görmektedir. Bu nedenle, uzay teknolojilerinde dışa bağımlılığı azaltmak ve bölgesel işbirliği aracılığıyla da alternatif bir teknolojik blok oluşturmak, ŞİÖ'nün uzun vadeli stratejik gündeminde kalıcı ve önemli bir yer edinmiştir.

Çin Halk Cumhuriyeti, uzay alanında ŞİÖ içinde lider konumundadır. Beidou Navigasyon Sistemi (BDS), Çin'in hem teknolojik bağımsızlığını hem de bölgesel etki alanını genişletme aracı haline gelmiştir. Çin, Beidou sistemini sadece kendi askeri ve sivil altyapısı için değil, aynı zamanda ŞİÖ üyesi ülkelerin

ulaşım, enerji, iletişim ve afet yönetimi sistemlerinde kullanılabilecek bir platform olarak tanıtmaktadır. Bu kapsamda aynı zamanda ŞİÖ üyesi olan Kazakistan, Pakistan ve Özbekistan gibi ülkelerle de Beidou veri paylaşımı ve yer istasyonu kurulumu konusunda çeşitli antlaşmalar yapılmıştır.

Rusya Federasyonu ise aynı zamanda bir Sovyet mirası, Küresel Navigasyon Uydu Sistemiyle (GLONASS) ŞİÖ'nün uzay kabiliyetlerine katkı sunmaktadır. Moskova Hükümeti, son yıllarda GLONASS'ın modernizasyonu ve sivil-askeri yönden entegrasyonunu hızlandırmış, aynı zamanda ŞİÖ üyesi ülkelere de GLONASS tabanlı

konumlandırma hizmetleri sağlamaya başlamıştır. Rusya'nın ayrıca, Çin ile birlikte yörünge veri paylaşımı ve fırlatma altyapısında iş birliği yapması, iki ülkenin ŞİÖ içindeki 'ikili liderliğini' ŞİÖ uzay gündeminde de açıkça bir şekilde belirgin hale getirmiştir.

Buna karşın, örgüt içindeki diğer üye devletler - özellikle Orta Asya ülkeleri - hala altyapı, teknik bilgi, teknolojik kapasite ve finansman açısından sınırlı kapasiteye ve güce sahiptir. Kazakistan, Sovyet döneminden kalma Baykonur Uzay Üssü'nü Rusya ile ortak şekilde kullanmakta; ancak yine de kendi ulusal uydu projelerinin (KazSat serisi) bakım ve geliştirme sorunlarıyla karşılaşmakta ve sınırlı kapasiteyle bu meseleleri kendi çapında çözmeye çalışmaktadır.. Kırgızistan, Tacikistan ve Özbekistan gibi ülkelerde ise uzay faaliyetleri daha çok yalnızca eğitim, veri paylaşımı ve telekomünikasyon hizmetleriyle sınırlı kalmakta; siber güvenlik, istihbarat gibi alanlarda ise neredeyse hiç faaliyet gösterememektedir. Bu durum ise, ŞİÖ içinde "uzay teknolojisi eşitsizliği" olarak tanımlanabilecek bir yapısal dengesizliği gündeme getirmekte ve uzay alanında atılan veya atılması planlanan her adımın önüne bir engel veya soru işareti olarak ortaya çıkmaktadır.

Bunun yanı sıra, son yıllarda ŞİÖ zirvelerinde de uzay işbirliğine yönelik pozitif vurgular giderek artmaktadır. 2022 Semerkant Zirvesi ve 2023 Yeni Delhi toplantılarında, 'bölgesel dijital güvenlik', 'bilimsel veri paylaşımı' ve 'uzay teknolojilerinde bağımsız ağ oluşturma' konuları resmi bildirilerde yer almıştır. Ayrıca, Çin'in bir önerisi olan 'Ortak ŞİÖ Uydu Gözlem Ağı' fikri, örgüt içi teknik komisyonlarda hala tartışılmakta olup; bu ağın doğal afet izleme, tarım verimliliği, sınır gözetimi ve telekomünikasyon alanlarında ortak kullanım potansiyeli üzerinde durulmaktadır.

Bunun yanında, uzay teknolojisinin askeri boyutu da ortak uydu ağı gibi meseleler kadar olmasa da ŞİÖ gündeminde yer edinmektedir. Özellikle Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) ülkelerinin uzay tabanlı istihbarat ve savunma ağlarına karşı bir “teknolojik denge” oluşturma hedefi, Rusya ve Çin’in öncülüğünde şekillenmektedir. Ancak örgüt, resmî olarak uzayda silahlanmayı destekleyen bir pozisyon almamakta; uzayın barışçıl kullanımını ve veri paylaşımında karşılıklı saygı ilkesini vurgulamaktadır. Bunun yanı sıra örgütün böyle bir herhangi adım atması söz konusu olursa; Birleşmiş Milletler’in (BM) ve BM kapsamındaki Birleşmiş Milletler Uzay Ofisi (UNOOSA) ve Birleşmiş Milletler Dış Uzayın Barışçıl Amaçlarla Kullanımı Komitesi’nin (COPUOS) koymuş olduğu sınır ve kuralları ihlal etmemesi, örgütün etkinliği ve etikliği açısından büyük önem arz etmektedir.

Tüm bu gelişmeler ışığında, ŞİÖ içinde uzay teknolojilerine ilişkin ortak bir stratejinin şekillendiği, ancak bu stratejinin hala koordinasyon, finansman ve teknolojik kapasite ve farklılıklar açısından tam anlamıyla kurumsallaşmadığını söylemek mümkündür. Bu nedenle “ortak uydu ağı” fikri, hem teknik bir fırsat hem de politik bir sınav olarak değerlendirilmektedir. Sonuç olarak olası bir ortak uydu ağının başarıya ulaşması, tamamen örgüt içindeki güç dengelerinin uyumuna ve ortak çıkar anlayışının derinleşmesine bağlıdır.

4.4 : Şanghay İşbirliği Örgütü’nün (ŞİÖ) Mevcut Yaklaşımı

Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ), kuruluş amacından ötürü kurulduğu yıldan beri daha çok bölgesel güvenlik, ekonomik işbirliği ve siyasi istikrarı korumayı, sağlamayı ve artırmayı hedefleyen bir yapı olarak gelişmiştir. Ancak uzay alanındaki gelişmeler ve değişimlerle beraber gelişen uzay teknolojileri, örgütün gündemine yeni bir stratejik alan olarak girmeyi başarmıştır. En başta ŞİÖ’nün uzay politikaları, doğrudan bir kurumsal mekanizmaya dayanmaktan ziyade, üye devletlerin ikili veya çok taraflı işbirliği projeleri aracılığıyla yürütülmekteydi ve örgüt geneli bir yaklaşım söz konusu değildi. Fakat 2010’lu yıllardan itibaren, özellikle Çin ve Rusya’nın geliştirdikleri uzay programlarında kaydettiği ilerlemeler, örgüt içinde de bu alanda koordineli bir yaklaşımın benimsenmesi gerektiğini gözler önüne sermiş ve örgüt gündemine taşımıştır.

ŞİÖ'nün mevcut yaklaşımı, temelde üç ilkeye dayanmaktadır. Bu üç ilke, teknolojik egemenlik, bilgi paylaşımı ve barışçıl kullanımdır. Ayrıca ŞİÖt, GPS gibi Batı merkezli uzay altyapılarına olan bağımlılığı azaltmayı; bunun yerine ŞİÖ üyeleri arasında veri paylaşımı, fırlatma hizmetleri, uydu navigasyonu ve gözlem sistemlerinde karşılıklı faydaya dayalı bir 'kazan-kazan' işbirliği modeli geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda, 2022 yılında kabul edilen "ŞİÖ Dijital İşbirliği Stratejisi", uzay ve siber güvenlik teknolojilerinin bölgesel bütünleşme açısından taşıdığı önemi vurgulamaktadır.

Uzay alanında ŞİÖ içinde şüphesiz lider konumunda olan Çin'in Beidou Navigasyon Sistemi (BDS) ve Rusya'nın Küresel Navigasyon Uydu Sistemi (GLONASS) altyapısı, bu yaklaşımın iki temel dayanağı haline gelmiştir. ŞİÖ üyesi ülkeler, bu iki sistemin entegrasyonu veya birlikte kullanılabilirliğini artırmak için teknik komiteler oluşturmuştur. Çin, ayrıca "Ortak Uydu Gözlem Ağı" fikrini ŞİÖ bünyesinde resmi olarak gündeme taşımış; bu ağın, doğal afet yönetimi, çevresel izleme, tarımsal planlama, sınır güvenliği ve haberleşme alanlarında üye ülkeler arasında ortak kullanımını öngörmüştür. Rusya ise, fırlatma teknolojisi ve yörünge verilerinin paylaşımı konularında altyapı desteği sağlamaktadır.

Örgütün bir diğer yaklaşımı ise, uzay teknolojilerini yalnızca askeri veya stratejik yönden değil, kalkınma odaklı bir perspektiften ele almasıdır. Özellikle Orta Asya ülkeleri, uzay teknolojilerinin tarım, enerji, altyapı planlaması ve afet yönetiminde kullanılmasının bölgesel dayanışmaya karşı güçlendirici etkiye sahip olabileceği görüşündedir. Bu kapsamda, 2023'te Özbekistan'ın ev sahipliğinde düzenlenen ŞİÖ Bilim ve Teknoloji Forumu, uzay tabanlı veri sistemlerinin ekonomik kalkınma ve çevre yönetiminde oynayabileceği role dikkat çekmiştir.

Bununla birlikte, ŞİÖ'nün mevcut yaklaşımını kurumsallaştırdığını söylemek günümüzde bile mümkün değildir. Avrupa Uzay Ajansı (ESA) veya ASEAN'ın bilimsel işbirliği mekanizmalarına benzer şekilde resmi bir "ŞİÖ Uzay Ajansı" bulunmamaktadır. Çalışmalar çoğunlukla üye ülkelerin ikili anlaşmalarına, teknik mutabakatlara ve liderler düzeyinde alınan siyasi kararlara dayanmaktadır. Bu durum, iş birliği projelerinin sürdürülebilirliğini ve ortaklığı daha da zor bir duruma sürüklemektedir.

Sonuç olarak ise ŞİÖ, bir 'örgüt' olarak uzay teknolojilerinde bağımsızlık ve ortak kalkınma ilkelerini esas alarak ilerlemekte; ancak bu hedefleri gerçekleştirebilmek için gerekli olan yeterli kurumsal, teknik ve finansal altyapıya sahip değildir. Örgütün mevcut uzay stratejisi,

bugün için üyeler arası koordinasyonun güçlendirilmesi ve Batı merkezli sistemlere karşı alternatif bir bölgesel ağ oluşturma sürecinin ilk aşamalarında bulunmaktadır.

4.5 : Uluslararası Çözüm Örnekleri

Uzay teknolojileri alanında işbirliği konusu günümüzde aktif olarak gündemde olan ve yalnızca bilimsel ilerlemeyi değil, siyasi istikrar ve ekonomik kalkınmanın da temel unsurlarından biri haline gelen bir gösterge olmuştur Aynı zamanda Şanghay İşbirliği Örgütü'nün (ŞİÖ) kuruluş amacı ve örgütsel teknolojik kapasite açısından bu alanda - göreceli olarak - yeterli seviyede olmaması, farklı uluslararası model ve çözümlerin ŞİÖ adına bir örnek teşkil edebileceğini göstermektedir

1975 yılında kurulan ve 22 Avrupa ülkesini içinde barındıran Avrupa'nın en kapsamlı uzay işbirliği ajansı olan Avrupa Uzay Ajansı (ESA), ŞİÖ adına en uygun örneklerden biridir. ESA'nın başarısının temelinde; üye ülkelerin egemenliklerine hiçbir zarar vermeden ortak finansman, teknik koordinasyon ve görev paylaşımı gibi sistemleri kabul etmeleri yatmaktadır. ESA, 'katkı oranına göre fayda' ilkesiyle birlikte her ülkenin yatırımıyla orantılı biçimde bilimsel ve ekonomik kazanım sağlamasını garanti altına alır. Bu yöntem ŞİÖ'nün içinde bulunduğu teknolojik kapasite ve teknolojik farklılıklardan dolayı, adil bir paylaşım mekanizması kurabilmek adına ŞİÖ için faydalı bir örnek olarak görülebilir.

2021 yılında Çin'in öncülüğünde hayata geçirilmiş olan BRICS'in altındaki Uzay İşbirliği Mekanizması, BRICS üyesi ülkeler arasındaki uydu tabanlı veri paylaşımı, doğal afet izleme, çevresel koruma ve tarımsal verimlilik gibi konularda BRICS'in iç koordinasyonunu sağlamayı amaçlamaktadır. Bu model, ŞİÖ açısından iki yönde önem arz etmektedir:

- Üyeler arasındaki teknolojik farklılıklara rağmen veri paylaşımında eşitlik ilkesinin korunması,
- Batı merkezli veri ağlarına alternatif ve karşı bir sistemin oluşturulması.

ŞİÖ açısından bu iki yaklaşım örgüt içi teknolojik kapasite farklılıkları ve çok kutuplu dünya düzeni oluşturmak açısından örgütün yaklaşımıyla uyumaktadır.

Bu konuda daha farklı bir bakış açısı olarak ise diğer örneklerle kıyasla daha küçük çaplı bir yapılaşma olan ASEAN Uzay Bilgi Paylaşım Girişimidir (ARMC). ARMC'ye göre ASEAN

lkeleri, uzay alanında birbirinin iç işlerine karışmadan yalnızca karşılıklı istişare ve mdahalesizlik ilkeleri kapsamında hareket ederler. Bu yaklaşım ışığında amaçlanan temel hedef, hiçbir üyenin ulusal egemenliğine karışmadan bölgesel işbirliğini artırmaktır. şİ açısından ise böyle bir sistem iç işlere karışmama ilkesini doğrudan garanti altına almaktadır.

Bu konuda şİ'nn politikalarını şekillendirirken dikkat etmesi gereken en önemli unsur ise Birleşmiş Milletler Uzayın Barışçıl Kullanımı Komitesi'nin (COPUOS) belirlediği sınırlar çerçevesinde hareket etmek olacaktır. COPUOS'un 1967 yılında kabul ettiği "Outer Space Treaty", uzayın yalnızca barışçıl amaçlarla kullanılmasını, uluslararası işbirliğinin güçlendirilmesini ve herhangi bir ülke veya kuruluşun uzayda egemenlik iddiasında bulunmamasını şart koşar. şİ'nn ulusal egemenlik ve ortak aksiyon arasındaki hassas dengeyi koruyabilmesi açısından COPUOS'un koyduğu bu ilkeler son derece büyük önem arz etmektedir.

Sonuç olarak, ESA'nın kurumsal yapısı, BRICS'in dayanışması ve ASEAN'ın ulusal egemenliğe karışmama ilkesine tam olarak uyması, şİ'nn kendi modelini kurarken yararlanabileceği model örnekleridir. Bu açıdan şİ'nn önündeki temel sorulardan biri, aynı zamanda BRICS ve ESA arasındaki temel farklılıklardan biri olan;

- Eşitlik,
- Adalet

kavramlarından hangisini kendisine entegre edeceğine karar vermektir.

4.6 : Cevaplanması Gereken Sorular

1 - şİ, uzay teknolojileri konusunda Batı veya diğer g bloklarına bağımlılığı azaltmak için nasıl adımlar atmalı?

2 - Örgüt içi ortak bir uydu ağı, üyelerin savunma ve haberleşme sistemlerini nasıl etkiler?

3 - Örgüt içindeki teknolojik kapasite farklılıklarının etkisi nasıl en aza indirilmelidir?

4 - Örgüt içinde, uzay alanında eşitlik ilkesi mi; yoksa adalet ilkesi mi benimsenmelidir?

5 - Uzay teknolojisi alanında yapılacak iş birliği, örgüt içi eşitsizlikleri derinleştirir mi yoksa fırsat eşitliği mi sağlar?

6 - Siber saldırılar ve uzayda casusluk gibi yeni tehditlere karşı örgüt nasıl önlem almalı?

5. Şanghay İşbirliği Örgütü Üyelerinin Genel Politikaları

5.1 : Çin Halk Cumhuriyeti

5.1.1: Ayrılıkçı Hareketler ve Bölgesel İstikrar

ŞİÖ' nün kuruluşu sınır güvenliği endeksli olmasıyla birlikte Çin de örgütü hem güven artırıcı hem de ekonomik ve siyasi açıdan çok taraflı bir işbirliği örgütü olarak görmektedir. Çin yayılmacı bir politika amacı taşıdığını reddetmekte, genel olarak örgütü nüfusunu artırıcı bir araç bağlamında değerlendirmektedir. Ayrıca Çin'in küresel güç olma gibi bir idealinin bulunup bulunmadığı sıklıkla tartışılmaktadır. Çin'in kuruluşundan bugüne yürüttüğü dış politikasının temel dayanaklarını da göz önünden ayırmamak gerekmektedir. Bu temel dayanaklar; bağımsızlık ve sınırsal bütünlük, saldırmazlık, diğer ülkelerin iç işlerine karışmamak, eşit hak ve karşılıklı yarar prensibi çerçevesinde ilişkileri geliştirmek ve barış içinde bir arada yaşamaktır. Ayrıca Çin hem bu temel görüşleri hem de ŞİÖ gücüyle, Tayvan ile yaşadığı soruna karışılmasını da engellemeye çalışmaktadır. Büyüyen bir ekonomiye sahip olan Çin aynı zamanda yoğun bir enerji ihtiyacını da karşılamaya çalışmaktadır. Öyle ki Çin, petrol ihtiyacının yalnızca yarıya yakınıni kendi kaynaklarından karşılayabilmek te, diğer yarısını ise Suudi Arabistan, Kuveyt ve İran gibi ülkelere ithal etmektedir. Çin'in 2014 yılında Rusya ile yaptığı 30 yıllık doğalgaz alım sözleşmesinin 400 milyar dolar olması bile Çin'in Enerji ihtiyacını ve büyüklüğünü ortaya koymaktadır. ŞİÖ üyesi Türkistan devletlerinin de yer altı kaynakları bakımından zengin olması Çin'i bu bölgeye daha çok yönlendirmekte, Çin bu örgüt aracılığıyla bu ülkeler ile iyi ilişkiler geliştirip

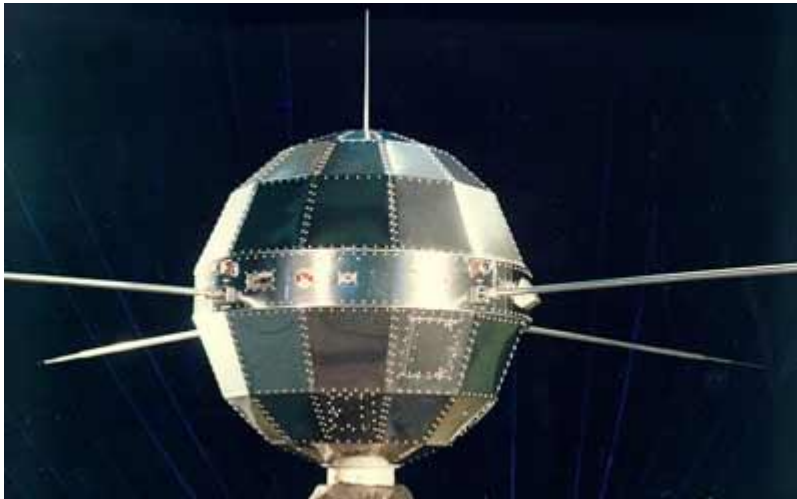
Batılı ülkelerin nüfuz alanında bulunan Orta Doğu ülkelerine bağımlılığını azaltmayı planlamaktadır. Çin ayrıca örgütü ayrılıkçı gruplara karşı geniş coğrafyasını koruyabileceği

bir güvence mekanizması olarak da algılamaktadır. Çin'in bu konuda yaşadığı en büyük sorunların başında ise Doğu Türkistan gelmektedir. Örneğin bölgede hem Rusya hem Çin, İslamcı hareketlerin ve Pantürkizmin engellenmesi noktasında ortak görüşlere sahiptir ve örgüt bu anlamda iki ülke için de değer kazanmaktadır.

5.1.2: Uzayda Stratejik Varlık ve Uydu Ağı

Çin'in uzay politikası, son yıllarda ülkenin dış politikasında kritik bir stratejik bileşen haline gelmiştir. Teknolojik açıdan büyük bir atılım gerçekleştirerek uzay alanındaki faaliyetlerini küresel ölçekte daha görünür kılmaya çalışan Çin, bu alanı uluslararası ilişkilerde etkin bir enstrümana dönüştürmektedir. Uzay, Çin için bilimsel keşiflerin ötesinde bir anlam taşımakta; ekonomik çıkarlarını korumak ve uluslararası prestijini artırmak amacıyla bir güç unsuru olarak değerlendirilmektedir.

Çin'in uzay macerası, 1956 yılında başlatılan “İki Bombalı, Bir Uydu” projesiyle başlamıştır. Bu proje, nükleer silahlar ve balistik füzelerin yanı sıra uzay teknolojilerinin geliştirilmesini hedeflemiştir. İlk önemli adım, 1970 yılında Dong Fang Hong 1 uydusunun fırlatılmasıyla atılmıştır. Ancak Çin'in uzay programındaki asıl dönüm noktası, 2003 yılında gerçekleştirilen ilk insanlı uzay uçuşu olmuştur. Bu başarı, Çin'i Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Rusya'nın ardından insanlı uzay uçuşu yapabilen üçüncü ülke konumuna getirmiştir.

DFH1 (Dong Fang Hong 1) Kaynak: Space.skyrocket.de

O tarihten bu yana Çin, uzay çalışmalarını hızlandırarak Ay ve Mars görevleri, uydu teknolojileri ve uzay istasyonu projelerine odaklanmıştır. Özellikle 2019 yılında Chang'e-4 misyonu ile Ay'ın karanlık yüzüne iniş yapması ve 2020 yılında Tianwen-1 keşif aracını Mars'a göndermesi, Çin'in uzay alanında ne kadar ilerlediğini gösteren somut örnekler olmuştur. 2025 yılında fırlatılması planlanan Tianwen-2 ise asteroid 2016 HO3 ve kuyruklu yıldız 311P'yi keşfederek bilim dünyasında önemli bir boşluğu doldurmayı hedeflemektedir. 2016 HO3, Dünya ile benzer yörüngede dönen bir asteroit olarak erken güneş sistemi hakkında kritik bilgiler sunmaktadır. Bu adımlar, Çin'in sadece bilimsel ilerlemeyi değil, aynı zamanda uluslararası uzay keşifleri alanında daha büyük bir etki yaratma çabalarını da gözler önüne sermektedir.

Çin'in uzay programı, yalnızca bilimsel başarılarla sınırlı kalmayıp aynı zamanda ülkenin dış politika hedeflerini güçlendiren ve küresel etkisini artıran önemli bir araç haline gelmiştir. Özellikle Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi (KYG) çerçevesinde geliştirdiği Dijital İpek Yolu Girişimi, Çin'in küresel etkisini artırmak için uzay teknolojilerini bir araç olarak kullanma çabalarını yansıtmaktadır. Uydu teknolojileri ve uzay tabanlı iletişim sistemleri içeren Dijital İpek Yolu; Asya, Afrika ve Avrupa'daki birçok ülke ile Çin arasındaki bağlantıları derinleştirmektedir. Çin, bu stratejiyle sadece ekonomik bağlarını güçlendirmekle kalmamakta, aynı zamanda söz konusu ülkelerin teknoloji altyapısına entegrasyonunu da sağlamaktadır. Bu altyapıya olan bağımlılık, Çin'in bu ülkeler üzerindeki siyasi ve ekonomik etkisini artıran bir faktör olarak öne çıkmaktadır.

KYG çerçevesinde Çin'in uydu hizmetleri ve uzay tabanlı teknolojik çözümleri, gelişmekte olan ülkeler için kritik bir öneme sahiptir. Özellikle Asya, Afrika ve Orta Doğu'daki ülkeler, Çin'in sağladığı uydu hizmetleri sayesinde kendi iletişim altyapılarını geliştirmektedirler. Bu durum, söz konusu ülkelerin ekonomik kalkınmalarını desteklerken, aynı zamanda Çin'in bu ülkelerle olan ilişkilerini de derinleştirmektedir. Örneğin Pakistan ve Nijerya gibi ülkeler, Çin'in uydu teknolojilerinden yararlanarak kendi uzay programlarını geliştirmektedir.

Çin'in uzay politikasının bir diğer önemli boyutu, uluslararası işbirliklerine verdiği büyük önemdir. Çin, Birleşmiş Milletler bünyesinde uzayın barışçıl kullanımını teşvik eden çeşitli girişimlere öncülük etmektedir ve bu konuda küresel düzeyde liderlik yapmayı hedeflemektedir. Ancak Çin'in uzay politikası sadece barışçıl işbirlikleri oluşturmayı amaçlamakla kalmamakta, aynı zamanda uluslararası alandaki stratejik etki alanını genişletmeye yönelik önemli bir enstrüman olarak da görülmektedir. Bu bağlamda Çin'in öncülük ettiği Asya-Pasifik Uzay İşbirliği Örgütü (APSCO) gibi uluslararası platformlar, bölgesel düzeyde uzay teknolojilerinin

paylaşılmasını ve işbirliğini teşvik etmektedir. APSCO, Asya-Pasifik bölgesindeki ülkelerle uzay alanında ortak projeler geliştirmeyi ve bölgesel uyumu artırmayı amaçlayan önemli bir inisiyatifdir. Bu tür işbirlikleri, Çin'in uzay alanındaki küresel etkisini pekiştirmesinin yanı sıra diğer ülkelerle teknolojik ve ekonomik bağlarını da derinleştirmektedir.

Asya-Pasifik Uzay İşbirliği Örgütü (APSCO) amblem (kaynak: uzay.tubitak)

Çin'in uzay politikasının bir diğer önemli yönü ise ekonomik çıkarlarla olan bağlantısıdır. Uzay endüstrisi, Çin'in ekonomik büyümesine önemli bir katkı sağlamaktadır. Uydu teknolojileri, uzay tabanlı iletişim sistemleri ve uzay turizmi gibi alanlar, Çin'in ekonomik hedeflerine hizmet etmektedir. Özellikle uzay turizmi, son yıllarda Çin'in üzerinde durduğu bir alan haline gelmiştir. Çin, bu alanda özel sektörün yatırım yapmasını teşvik ederek ulusal stratejileriyle uyumlu şekilde uzay turizmi pazarında güçlü bir rekabet gücü oluşturmayı hedeflemektedir. Uzay turizmi, Çin'e yalnızca ekonomik fırsatlar sunmakla kalmayacak, aynı zamanda global çapta prestij kazanmasına da yardımcı olacaktır. Ayrıca bu sektördeki ilerlemeler, uzay teknolojilerinin daha geniş bir ticari potansiyele dönüştürülmesini sağlayarak Çin'in ekonomik kalkınmasını hızlandıracaktır.

Sonuç olarak Çin'in uzay programı, bilimsel başarılardan öte dış politika ve ekonomik çıkarlar açısından kritik bir araç haline gelmiştir. Uzay, Çin'in küresel etkisini artırma ve ekonomik büyümesini destekleme amacını taşımaktadır. Dijital İpek Yolu gibi projeler, gelişmekte olan

lkelerle bağları derinleştirmekte ve Çin'in ABD'yle olan rekabetini derinleştirmektedir. Çin'in uzay politikası, sadece bilimsel değil, stratejik ve ekonomik çıkarlarını pekiştiren bir faktör olarak uluslararası ilişkilerdeki rolünü güçlendirmektedir.

5.2 : Hindistan Cumhuriyeti

5.2.1: Ayrılıkçı Hareketler ve Bölgesel İstikrar

Dünyanın en büyük demokrasisi olan Hindistan, derin sosyal, dini ve etnik heterojen yapısının neden olduğu sürekli bir i istikrarsızlıkla mücadele etmektedir. Merkezi hükümet, ayrılıkçı hareketlerle müzakereler yoluyla istikrarı sağlama yeteneğini gösterse de, ülkedeki çatışmaların kökleri temelde sosyo-ekonomik eşitsizliklere dayanmaktadır. Özellikle kuzey ve doğu bölgelerinde, kaynakların adaletsiz dağılımı ve yoksulluk, halk desteği gören bağımsızlık menşeli isyan hareketlerini beslemektedir.

Bu bölgesel sorunlara ek olarak, Pakistan ile süregelen Keşmir sorunu gibi çözümsüzlükler ve Batı Bengal'deki yoğun göç kaynaklı gerilimler de istikrarsızlık yaratmaktadır. Toplumsal düzeyde ise, Hindistan'ın varlıksal bir parçası olan Kast Sistemi'nin neden olduğu katı sınıfsal farklılıklar ve eşitsizlikler, fakir halkı isyancı örgütlere yönlendirmektedir. Son olarak, Hinduizm'in milliyetçilikle bütünleşmesi sonucu ortaya çıkan dini hoşgörüsüzlük, Müslümanlar, Hristiyanlar ve Sihler gibi azınlıkları hedef alan şiddetli mezhep çatışmalarına ve katliamlara yol açmaktadır. Özetle, Hindistan'ın i sorunları bölgesel ayrılıkılıktan sınıfsal eşitsizliğe ve dini kutuplaşmaya uzanan karmaşık bir yapı sergilemektedir.

Keşmir sorunu bölgesel harita görseli (kaynak: ahaber)

5.2.2:Uzayda Stratejik Varlık ve Uydu Ağı

Hindistan'ın uzay politikası son yıllarda dikkate değer bir dönüşüm geçirdi. Hindistan'ın uzay programının başlangıcından bu yana en dikkat çekici, sosyo-ekonomik kalkınma için uzay teknolojisinin kullanımına odaklanmasıydı . Ancak son on yılda Hindistan'ın uzay politikası, ulusal güvenlik ve uluslararası prestije daha fazla vurgu yapmaya doğru kaydı. Sivil faaliyetler söz konusu olduğunda, bu değişim uzay araştırmalarına ve bilimsel görevlere artan ilgi ve uzay teknolojisinin bir dış politika aracı olarak kullanılmasıyla belirginleşiyor.

Aynı zamanda bir diğer önemli husus da sektörün Hindistan uzay sektörüne artan katılımıdır. Askeri uzay faaliyetleri alanında bu değişim, çift kullanımlı ve özel askeri uyduların ve uydu karşıtı yeteneklerin geliştirilmesi ve üç servisli bir Savunma Uzay Ajansı'nın kurulması da dahil olmak üzere yeni yeteneklere yansıyor.

5.3 : İran İslam Cumhuriyeti

5.3.1:Ayrılıkçı Hareketler ve Bölgesel İstikrar

İran İslam Cumhuriyeti (İİC) Anayasası, devrimin yurtiçi ve yurtdışı bekasını sağlama, tüm Müslüman milletlerle kardeşlik ve dünyanın ezilmiş halklarını himaye etme temelinde bir dış politika çizilmesini ön görse de, İİC'nin 1979 sonrası uygulamaları bu idealden büyük ölçüde sapmıştır. Anayasal amaçlara uygun kurulan örgütlere rağmen, İran'ın reel politikası, İslam birliğini sağlamak yerine, komşu Müslüman devletlerde istikrarsızlık yaratarak kendi ulusal/bölgesel gücünü artırmaya odaklanmıştır. Bu çelişki, 1980'de Müslüman Irak ile savaşa girilmesi, Bahreyn ve BAE'de darbe girişimleri düzenlenmesi ve Kuveyt'teki hükümet karşıtı eylemlerin organize edilmesi gibi faaliyetlerle belirginleşmiştir. 1990'ların başında, İİC, eski Sovyet coğrafyasında bağımsızlığını kazanan Müslüman devletlerdeki iktidarlara karşı İslam kökten dinciliğini destekleyerek bölge istikrarını tehdit etmiş ve Özbekistan gibi ülkelerin sert suçlamalarıyla karşılaşmıştır. Dahası, İran, ulusal çıkarları doğrultusunda, Dağlık Karabağ sorununda Müslüman Azerbaycan'a karşı Ermenistan'ı desteklemiş ve Çeçenistan Müslümanlarının özgürlük mücadelesini görmezden gelerek kendi anayasal ilkelerine ters düşmüştür.

Kısacası İran, 2003 yılına kadar kendi çevresindeki Müslüman devletleri etkisi altına almaya çalışırken, bu ülkelerde teokratik rejim kurma başarısı gösterememiş; aksine, bölgedeki Müslüman halk hareketlerini destekleme iddiasına rağmen kendi jeopolitik çıkarları için ayrılıkçı ve çatışmacı bir politika izlemiştir. 2003 sonrası ise bu strateji, "Şiiilerin lideri" iddiasına evrilerek, mevcut Sünni-Şii ayrımını derinleştirmiş ve Irak-Suriye-Lübnan ekseninde bir "Şii Hilali" oluşturma çabasıyla bölgede yeni bir gerilim koridoru yaratmıştır. Bu durum, komşu Arap devletleri, Ürdün ve İsrail başta olmak üzere, tüm bölge için ciddi bir istikrarsızlık ve yayılmacılık endişesi kaynağı olmuştur.

Şii Hilali harita görseli (kaynak:gencdergisi)

5.3.2:Uzayda Stratejik Varlık ve Uydu Ağı

İran'ın uzay programı, 1957'deki BM işbirlikleriyle başlayan ve 1990'ların sonunda Rusya ve Çin ile yapılan anlaşmalarla hızlanan, stratejik ve çift amaçlı bir nitelik taşımaktadır. Programın tamamen barışçıl olduğu iddiaları, ilk günden itibaren uzaya fırlatma roketlerinin (SLV) balistik füze geliştirme faaliyetlerine bağlanmasıyla gölgelenmiştir. Program, sivil hedefler için kurulan İran Uzay Ajansı (ISA) ve Yüksek Uzay Konseyi tarafından yönetilse de, Savunma Bakanlığı'nın roket ve uydu geliştirmedeki doğrudan katılımı nedeniyle tamamen sivil bir program değildir. Daha da önemlisi, Devrim Muhafızları Ordusu (DMO), hükümetin sivil programından bağımsız ve Yüksek Uzay Konseyi'nin denetimi dışında, füzeye dönüştürülmesi daha kolay olan katı yakıtlı roketlere odaklanan kendi uzay çalışmalarını yürütmektedir. Bu ikili (sivil/askeri) yapı, İran'ın uzaya erişim hedefini ekonomik, bilimsel faydaların yanı sıra istihbarat ve askeri faydalar elde etme stratejisine hizmet etmektedir. Teknik hedefler arasında 2026'ya kadar jeostasyoner yörüngeye uydu yerleştirmek ve 2032'ye kadar uzaya astronot göndermek yer almaktadır. Kısacası İran, uzay programını uluslararası bir işbirliği kisvesi altında yürütse de, temel motivasyonu bölgesel

gücünü ve stratejik savunma kapasitesini destekleyecek bir uydu ağı ve füze teknolojisi geliştirmektedir.

5.4 : Kazakistan Cumhuriyeti

5.4.1:Ayrılıkçı Hareketler ve Bölgesel İstikrar

Kazakistan, Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından bölgede patlak veren etnik ve siyasi çatışmaların ortasında bağımsızlığını kazanmış ve kuruluşundan itibaren iç ve dış risklere karşı güvenlik ve istikrarı korumayı önceliklendirmiştir. Ülke, bir yandan Rusya ve Çin arasındaki stratejik jeopolitik konumundan kaynaklanan riskleri ve fırsatları yönetirken, diğer yandan kuruluş aşamasındaki nüfusunun sadece yaklaşık %40'ının Kazaklardan oluşması nedeniyle ortaya çıkan ayrılıkçılık potansiyeli ve etno-politik gerilimler gibi iç güvenlik sorunlarıyla mücadele etmiştir. Bu iç riskleri bertaraf etmek için Kazakistan, "Barışçıl Ulus İnşası Süreci"ni yürütmüş ve iç istikrarı sağlamıştır. Dış politikada ise ŞİÖ ve Türk Konseyi gibi uluslararası örgütlerde aktif rol alarak bölgesel ve küresel işbirliğini güçlendirmiş, hatta Türkiye ve Rusya arasındaki krizin çözümünde arabuluculuk ve Suriye barış görüşmelerine ev sahipliği yaparak bölgesel istikrarın sağlanmasında kilit bir aktör haline gelmiştir. Bu çift yönlü strateji, ülkenin hem iç güvenliğini hem de uluslararası alandaki etkinliğini paralel bir şekilde tesis etmesini sağlamıştır.

5.4.2:Uzayda Stratejik Varlık ve Uydu Ağı

Kazakistan'ın stratejik varlık ve uydu ağı politikası, büyük ölçüde ülkenin coğrafi konumu ve Sovyetler Birliği'nden miras kalan Baykonur Uzay Üssü'nün varlığı etrafında şekillenmiştir. Bu politika, iki temel amacı dengeler: birincisi, Baykonur'un Rusya Federasyonu'na kiralanması üzerinden uluslararası ve jeopolitik kaldıraç elde etmek; ikincisi ise yerel kapasiteyi geliştirerek uzay teknolojilerini ulusal kalkınma ve sivil uygulamalar için kullanmaktır. KazCosmos tarafından yönetilen program; KazSat ve KazEOSat uydu ağları aracılığıyla telekomünikasyon, tarım, doğal kaynak izleme ve çevre yönetimi gibi ekonomik

hedeflere hizmet ederken, uluslararası alanda Türkiye, Rusya ve Orta Asya ülkeleriyle (özellikle Türk Devletleri Teşkilatı kapsamında) ortaklık kurarak bölgesel bir teknoloji lideri olmayı hedeflemektedir. Sonuç olarak Kazakistan, uzay varlığını hem ekonomik fayda sağlayan bir altyapı hem de çok vektörlü dış politikasının vazgeçilmez bir stratejik aracı olarak konumlandırmaktadır.

Baykonur Uzay Üssü (kaynak: tarihistan)

5.5 : Kırgız Cumhuriyeti

5.5.1:Ayrılıkçı Hareketler ve Bölgesel İstikrar

Kırgız Cumhuriyeti dış politikayı ikili ve çok taraflı ilişkilere dayanarak yabancı devletlerle doğrudan ya da belirli bir yapı çerçevesinde siyasi, iktisadi, toplumsal ve kültürel bağları geliştirme amacıyla yürütmektedir. Bu temaslarda Batılı devletler, BDT devletleri, komşu ve bölge devletleri, Müslüman Dünya ve Uzak Doğu devletlerini belirlemek gerekmektedir. Denize çıkışı bulunmayan Kırgızistan'ın dış politikasının önemli öncelik yönleri, tarihi İpek Yolu ulaşım şebekelerinin canlandırılması ve bölgenin yabancı devletlerle iktisadi, ticari, siyasi ve kültürel bağlarının gelişmesi ile ilgili ilişkiler üzerinde yoğunlaşmaktadır.Böylece, zengin petrol ve gaz hammadde kaynaklarına

sahip olmayan Kırgızistan, yabancı devletlerin bölge ülkeleriyle girdiği işbirliği faaliyetlerine katılarak bu süreçlerden dışlanmama ve bu iş birliğinden sağlanan önemli yararları kaçırmamaya çalışmaktadır. Kırgız yönetimi dış politikanın yürütülmesi bakımından ülkenin iktisadi ve askeri güçsüzlüğünü telafi etmek amacıyla diplomasi yöntemlerine daha büyük ağırlık vermektedir. Böylece, uluslararası alanda sürdürülen ilişkilerin yoğunlaşmasıyla öncelik taşıyan konular üzerinde toplanması öngörülen konferanslara ev sahipliği yaparak Kırgızistan'ın sorunları üzerinde dikkat çekmeye çalışmaktadır.

5.5.2:Uzayda Stratejik Varlık ve Uydu Ağı

Kırgızistan'ın stratejik varlık ve uydu ağı politikası, büyük ölçüde dijital uçurumu kapatma, uluslararası işbirliği ve bilimsel kapasite geliştirme hedefleri üzerine kuruludur. Ülkenin uzay programı, Kazakistan'ın sahip olduğu Baykonur gibi büyük bir fırlatma altyapısına sahip olmamasından dolayı daha çok uygulama ve küçük ölçekli teknoloji odaklıdır. Kırgızistan, geleneksel internet bağlantısının zor olduğu bölgelere hizmet götürmek amacıyla uluslararası operatörlerle rekabeti teşvik eden Uydu İnternet Pilot Projesi gibi yenilikçi adımlar atmaktadır (Anonim, "Kırgızistan, Uydu İnternet"). Ayrıca, yerel bilimsel ilgiyi ve kapasiteyi artırmak için genç kadınların öncülüğünde, dünyanın en küçük ve en ucuz uydusu olması hedeflenen CubeSat projesini geliştirme çabası mevcuttur (Anonim, "Kırgızistan Uzaya Uydu"). Dış politika ve bölgesel işbirliği çerçevesinde ise Türkiye (TÜBİTAK; Anonim, "Türkiye ile Kırgızistan"), Türk Devletleri Teşkilatı ve diğer ortaklarla, uydu verilerinin ortak kullanımı, kapasite geliştirme ve bilimsel işbirliği protokolleri üzerinden uzay ve teknoloji alanındaki varlığını güçlendirmeye çalışmaktadır (Türk Devletleri Teşkilatı).

5.6 : Özbekistan Cumhuriyeti

5.6.1: Ayrılıkçı Hareketler ve Bölgesel İstikrar

Özbekistan Cumhuriyeti, dış politikasını karşılıklı güven, egemenliğe saygı ve bölgesel istikrar

ilkeleri temelinde yürütmektedir. Ülke, Orta Asya'da jeopolitik istikrarın korunmasını kendi ulusal güvenliğiyle doğrudan ilişkili görmektedir. Bağımsızlığını kazandığı 1991 yılından

itibaren Özbekistan, sınır aşan tehditler ve dış müdahaleler karşısında güçlü bir devlet yapısı ve istikrarlı yönetim anlayışı oluşturmayı hedeflemiştir.

Fergana Vadisi'nin etnik ve kültürel çeşitliliği dikkate alındığında, Özbekistan yönetimi toplumsal bütünlüğü güçlendirmeye, farklı toplulukların barış içinde bir arada yaşamasını sağlamaya yönelik politikalar izlemektedir. Ülke, ayrılıkçı hareketlerin ortaya çıkmasına zemin hazırlayan ekonomik ve sosyal sorunların önlenmesi için kalkınma, eğitim ve yerel yönetim reformlarına öncelik vermektedir.

Taşkent yönetimi, bölgesel iş birliğini, karşılıklı sınır güvenliği ve istihbarat paylaşımını, ayrılıkçı eğilimlerin önlenmesinde temel araç olarak görmektedir. Bu çerçevede Özbekistan, özellikle komşu devletlerle ekonomik bağlantıların ve ulaşım ağlarının güçlendirilmesini, bölgesel dayanışmayı artıran bir güvenlik unsuru olarak değerlendirmektedir. Ülke, dış politikada askeri ittifaklardan ziyade diyalog, diplomasi ve ekonomik bütünleşmeyi önceleyen bir yaklaşımı benimsemekte; ulusal egemenliğe müdahale oluşturabilecek dış etkilere karşı dengeli bir tutum sergilemektedir. Bu kapsamda Özbekistan, iç istikrarını korumayı ve Orta Asya'da kalıcı barışın tesisine katkı sunmayı temel hedef olarak belirlemiştir.

5.6.2: Uzayda Stratejik Varlık ve Uydu Ağı

Özbekistan'ın uzay politikası, bilimsel araştırmayı destekleme, dijital dönüşümü hızlandırma ve sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlama hedefleri üzerine inşa edilmiştir. 2019 yılında kurulan Uzbekcosmos (Özbekistan Uzay Ajansı), ülkenin uzay teknolojileri alanında bağımsız veri üretim kapasitesini geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Uzbekcosmos logosu:(Kaynak: Wikimedia Commons)

Coğrafi koşullar nedeniyle tarım, su kaynakları ve çevre yönetimi gibi alanlarda uzaktan algılama teknolojilerinin kullanımı, Özbekistan için stratejik bir öncelik haline gelmiştir. Bu doğrultuda ülke, Şanghay İşbirliği Örgütü bünyesinde planlanan ortak uydu ağı projesine aktif destek vermekte ve bu girişimi bölgesel veri paylaşımı, afet izleme ve doğal kaynak yönetimi açısından önemli bir fırsat olarak görmektedir. Özbekistan, uzay çalışmalarında barışçıl amaçları esas almakta, şeffaf iş birliği ve ortak bilimsel araştırma prensiplerini ön plana çıkarmaktadır.

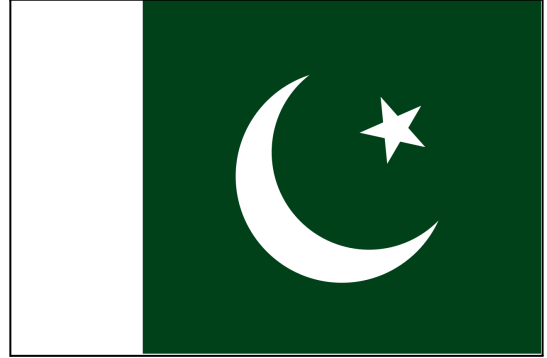
Ayrıca, teknolojik eşitsizliklerin giderilmesi amacıyla üye ülkeler arasında eğitim, teknik destek ve bilgi transferine dayalı bir iş birliği modeli önermektedir. Taşkent yönetimi, uzun vadede kendi küçük uydu sistemlerini geliştirmeyi, bölgesel veri merkezleriyle entegre çalışmayı ve uzay teknolojilerini ulusal kalkınma stratejisine dâhil etmeyi hedeflemektedir. Bu yaklaşım, Özbekistan'ın hem teknolojik bağımsızlığını güçlendirmekte hem de şio'nün uzaydaki stratejik varlığına katkı sağlamaktadır.

5.7 : Pakistan İslam Cumhuriyeti

5.7.1: Ayrılıkçı Hareketler ve Bölgesel istikrar

Pakistan İslam Cumhuriyeti, dış politikasını egemenliğe saygı, karşılıklı çıkar ve bölgesel barış ilkeleri temelinde yürütmektedir. Ülke, Güney Asya'nın jeopolitik merkezinde yer alması

nedeniyle tarihsel olarak etnik, mezhepsel ve sınır ötesi hareketlerin etkisine açık bir konumdadır. Bu nedenle Pakistan, ulusal bütünlüğü koruma ve bölgesel istikrarı sürdürme konularında kapsamlı güvenlik ve kalkınma politikaları geliştirmiştir.

Ülkenin kuzeybatı bölgelerinde zaman zaman ortaya çıkan ayrılıkçı ve aşırılık yanlısı faaliyetler, Pakistan yönetimi tarafından sadece güvenlik meselesi olarak değil, aynı zamanda sosyoekonomik kalkınma sorunu olarak da ele alınmaktadır. Bu bağlamda hükümet, özellikle Belucistan ve Hayber Pahtunhva bölgelerinde ekonomik altyapının güçlendirilmesi, yerel

yönetimlerin desteklenmesi ve eğitim yatırımlarının artırılmasına yönelik programlar yürütmektedir.

Pakistan, Şanghay İşbirliği Örgütü çerçevesinde bölgesel güvenlik konularında çok taraflı iş birliğini önemsemekte ve istihbarat paylaşımı, sınır güvenliği ve terörle mücadele alanlarında üye devletlerle yakın koordinasyon sağlamaktadır. Ülke, ayrılıkçı eğilimlerin dış müdahaleler veya ideolojik yönlendirmeler yoluyla büyümesini engellemek amacıyla diplomatik diyalog, ekonomik bütünleşme ve bilgi güvenliği politikalarına özel önem vermektedir. İslamabad yönetimi, ulusal egemenliği esas alan bu yaklaşımıyla hem iç güvenliği pekiştirmeyi hem de Güney Asya ile Orta Asya arasında istikrarlı bir köprü oluşturmayı hedeflemektedir.

5.7.2: Uzayda Stratejik Varlık ve Uydu Ağı

Pakistan'ın uzay politikası, bilimsel ilerleme, ekonomik kalkınma ve savunma kabiliyetini güçlendirme hedefleri doğrultusunda şekillenmektedir. Ülkenin uzay faaliyetleri, 1961 yılında kurulan SUPARCO (Space and Upper Atmosphere Research Commission) tarafından yürütülmektedir. Bu kurum, Pakistan'ı bölgesel düzeyde uzay teknolojilerinde önemli bir aktör haline getirme amacı taşımaktadır.

Pakistan, özellikle iletişim, tarım planlaması, doğal afet yönetimi ve çevre izleme konularında uydu teknolojilerinden aktif biçimde yararlanmaktadır. Çin ile ortak yürütülen PRSS-1 (Pakistan Remote Sensing Satellite) projesi, ülkenin uzay tabanlı veri toplama kapasitesini artırmıştır. Bu iş birliği, ŞİÖ'nün ortak uydu ağı kurma girişimleriyle de uyumlu bir örnek teşkil etmektedir.

PRSS-1 uydusu (Pakistan):(Kaynak: Anadolu Ajansı, 2018)

İslamabad yönetimi, uzayın barışçıl amaçlarla kullanımını desteklemekte ve ŞİÖ bünyesinde uzay teknolojilerinde ortak Ar-Ge, eğitim ve bilgi paylaşımı platformlarının kurulmasını savunmaktadır. Pakistan ayrıca, uzay araştırmalarında genç nüfusun eğitime ve STEM (bilim, teknoloji, mühendislik, matematik) alanlarında bölgesel kapasitenin artırılmasına öncelik vermektedir.

Bu yaklaşımla ülke, hem kendi dijital egemenliğini güçlendirmeyi hem de şİÖ çerçevesinde uzay alanındaki kolektif kapasiteyi geliştirmeyi hedeflemektedir. Böylece Pakistan, uzay teknolojilerini sadece stratejik bir unsur değil, aynı zamanda sürdürülebilir kalkınma ve bölgesel dayanışmanın bir aracı olarak görmektedir.

5.8 : Rusya Federasyonu

5.8.1: Ayrılkçı Hareketler ve Bölgesel istikrar

Rusya Federasyonu, Avrasya coğrafyasındaki en geniş yüzölçümüne sahip ülke olarak, çok uluslu, çok kültürlü ve çok dinli yapısıyla bölgesel güvenlik ve istikrar politikalarının merkezinde yer

almaktadır. Ülke, tarih boyunca farklı etnik ve dini grupların bir arada yaşadığı bir devlet düzeni geliştirmiş, bu çeşitliliği ulusal kimliğin bir unsuru olarak değerlendirmiştir. Ancak aynı çeşitlilik, zaman zaman dış etkilerle birleştiğinde ayrılıkçı eğilimlerin ortaya çıkmasına zemin oluşturabilmektedir. Moskova yönetimi, bu nedenle toprak bütünlüğü ve federal sistemin korunmasını ulusal güvenliğin temel ilkesi olarak görmektedir. Özellikle Kuzey Kafkasya bölgesinde yaşanan tarihsel ayrılıkçı hareketler, Rusya'nın iç istikrar politikalarını yeniden şekillendirmesine neden olmuştur. Devlet, bu tür tehditlere yalnızca güvenlik politikalarıyla değil, aynı zamanda sosyo ekonomik kalkınma, eğitim ve kültürel bütünleşme programlarıyla da yanıt vermektedir.

Rusya Federasyonu, ayrılıkçı eğilimlerin büyük ölçüde dış kaynaklı ideolojik yönlendirmelerle beslendiği kanaatinde. Bu nedenle dış politikada egemenliğe saygı ve iç işlerine karışmama ilkelerini kararlılıkla savunmaktadır. Moskova yönetimi, "renkli devrim" ve "yumuşak güç" stratejileriyle devletlerin iç istikrarının hedef alınmasına karşı çıkmakta, bu tür müdahalelerin bölgesel güvenliğe zarar verdiğini vurgulamaktadır. Bölgesel düzeyde Rusya, Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ bünyesinde istihbarat paylaşımı, sınır güvenliği ve bölgesel kriz önleme mekanizmalarının geliştirilmesi yönünde aktif rol oynamaktadır. ŞİÖ'nün güvenlik yapısının kurumsallaşmasını destekleyen Moskova, örgüt içindeki iş birliğinin yalnızca askeri değil, ekonomik ve bilgi güvenliği temelli olması gerektiğini savunmaktadır. Ayrıca Rusya, dijital alanda yürütülen dezenformasyon kampanyalarına karşı bölgesel farkındalık oluşturulmasını, bilgi alanında egemenlik kavramının güçlendirilmesini ve medya manipülasyonlarına karşı ortak savunma politikalarının geliştirilmesini önermektedir. Bu yaklaşım, ülkenin hem iç istikrarını korumayı hem de Şio çatısı altında bölgesel güvenliği sürdürülebilir hale getirmeyi hedeflediğini göstermektedir.

Rusya Federasyonu, nihayetinde ulusal egemenlik ve bölgesel barış arasındaki dengenin, karşılıklı güven, ekonomik dayanışma ve kültürel bütünleşmeyle sağlanabileceğine inanmaktadır. Bu doğrultuda, Avrasya bölgesinde güvenlik sorunlarının çözümünü kolektif diplomasi, ortak kalkınma projeleri ve bölgesel diyalog mekanizmaları üzerinden yürütmektedir.

5.8.2: Uzayda Stratejik Varlık ve Uydu Ağı

Rusya Federasyonu, uzay teknolojilerinde sahip olduğu köklü geçmiş ve yüksek bilimsel kapasiteyle, ŞiÖ üyesi devletler arasında öncü konumdadır. Uzay alanındaki faaliyetler, Sovyet döneminden itibaren ülkenin stratejik kimliğinin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. 1961'de ilk insanlı uzay uçuşunun gerçekleştirilmesinden itibaren Rusya, bu alandaki bilgi birikimini hem bilimsel hem de savunma amaçlı politikalarla birleştirmiştir.

Günümüzde Roscosmos (Rusya Federal Uzay Ajansı), ülkenin uzay araştırmalarının ana kurumu olarak faaliyet göstermekte; yörünge sistemleri, iletişim uyduları, uzaktan algılama teknolojileri ve navigasyon altyapısı (GLONASS) alanlarında çok boyutlu projeler yürütmektedir. Bu sistemler yalnızca Rusya için değil, aynı zamanda ŞiÖ üye devletlerinin bölgesel koordinasyon ve veri paylaşımı ihtiyaçları için de önemli bir katkı sağlamaktadır.

GLONASS sistemi görseli:(Kaynak: PNT IAC)

Rusya, uzayın barışçıl kullanımını savunmakta, ancak uzay teknolojilerinin stratejik öneme sahip bir alan olduğunu da kabul etmektedir. Bu nedenle, uzay faaliyetlerinin güvenlik ve bilimsel boyutlarını dengeli bir biçimde yürütmeyi hedeflemektedir. Ülke, ŞiÖ çerçevesinde kurulacak olası "Ortak Uydu Ağı" girişiminin, tüm üye ülkelerin egemenlik haklarını koruyan, veri güvenliğine dayalı, eşit katılım esasına göre inşa edilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bunun yanı sıra Moskova yönetimi, uzay teknolojilerinin kalkınma, iklim değişikliğiyle mücadele, doğal afet yönetimi, tarımsal üretim planlaması ve çevresel denetim gibi barışçıl alanlarda kullanımına büyük önem vermektedir. Rusya, ŞiÖ bünyesinde

kurulabilecek ortak bir uzay veri merkezinin hem ekonomik kalkınmayı hem de dijital egemenliği güçlendireceğini vurgulamaktadır.

Ayrıca ülke, üye devletler arasında bilimsel personel değişim programları, ortak araştırma fonları ve üniversiteler arası teknoloji transferi mekanizmalarının oluşturulmasını önermektedir. Böylece, ŞİÖ'nün uzaydaki varlığının yalnızca stratejik değil, aynı zamanda bilimsel ve insani boyutlarda da sürdürülebilir hale gelmesi amaçlanmaktadır. Rusya Federasyonu, bu vizyonu doğrultusunda, uzay araştırmalarını ulusal prestij, teknolojik bağımsızlık ve uluslararası iş birliği unsurlarını bir araya getiren çok yönlü bir politika alanı olarak değerlendirmekte; uzayı, Avrasya coğrafyasının ortak geleceğini şekillendirecek stratejik bir platform olarak görmektedir.

5.9 : Belarus Cumhuriyeti

5.9.1:Ayrılıkçı Hareketler ve Bölgesel İstikrar

Belarus Cumhuriyeti, siyasi istikrarı ve güçlü devlet yapısıyla tanınmakla birlikte, dış kaynaklı ayrılıkçı eğilimleri ve ideolojik müdahaleleri ulusal güvenliğine yönelik temel tehditlerden biri olarak değerlendirmektedir. Ülke, 2020 sonrası dönemde yaşanan toplumsal hareketlerin ardından dış etkilerle beslenen “renkli devrim” girişimlerine karşı sert bir tutum benimsemiştir. Bu bağlamda Belarus yönetimi, egemenliğe saygı ilkesinin bölgesel güvenliğin temel taşı olduğunu vurgulamakta ve ŞİÖ'nün “ the “Three Evils”(terörizm, ayrılıkçılık, aşırıçılık) doktrinine tam destek vermektedir.

Belarus, ŞİÖ çerçevesinde ayrılıkçı hareketlerle mücadelenin yalnızca güvenlik ekseninde değil, aynı zamanda sosyo ekonomik kalkınma ve bilgi güvenliği boyutlarında da yürütülmesi gerektiğini savunmaktadır. Ülke, dış destekli ayrılıkçı faaliyetlerin bilgi savaşları ve medya manipülasyonu yoluyla da yayıldığını göz önünde bulundurarak, dijital egemenlik ve dezenformasyonla mücadele konularında örgüt içinde ortak mekanizmaların geliştirilmesini önermektedir. Minsk yönetimi ayrıca, ayrılıkçı hareketlere karşı mücadelede askeri ittifaklardan ziyade çok taraflı istihbarat paylaşımı, sınır güvenliği işbirliği ve bölgesel kriz önleme yapıları kurulmasını desteklemektedir. Belarus, bu yaklaşımıyla hem kendi iç güvenliğini korumayı hem de ŞİÖ içinde kolektif istikrarı güçlendirmeyi hedeflemektedir.

5.9.2:Uzayda Stratejik Varlık ve Uydu Ağı

Belarus Cumhuriyeti, uzay teknolojileri alanında sınırlı üretim kapasitesine sahip olmakla birlikte, ulusal uzay ajansı (Belarusian Space Agency) aracılığıyla 2010'lu yıllardan itibaren çeşitli uzaktan algılama ve uydu projelerini geliştirmiştir. Ülke, ŞİÖ'nün ortak uydu ağı kurma girişimini, bölgesel veri paylaşımı, doğal kaynakların izlenmesi, tarım planlaması ve sınır güvenliği açısından stratejik bir fırsat olarak görmektedir.

Belarus, uzay teknolojilerinin militarizasyonuna temkinli yaklaşmakta ve uzayın barışçıl kullanımını ŞİÖ işbirliğinin temel ilkesi olarak benimsemektedir. Bu kapsamda Minsk, kurulacak olası ortak uydu sisteminin üye devletlerin egemenlik haklarını koruyan, şeffaf veri paylaşımına dayalı, eşit katılımı teşvik eden bir yapıda olmasını savunmaktadır. Ayrıca Belarus, uzay teknolojilerinde işbirliğinin yalnızca savunma değil, aynı zamanda bilimsel araştırma, eğitim ve teknoloji transferi alanlarında da kullanılmasını önermektedir. Böylece ŞİÖ'nün uzaydaki varlığının sadece stratejik değil, aynı zamanda kalkınma odaklı ve dijital egemenliği güçlendirici bir niteliğe kavuşacağına inanmaktadır.

5.10 : Tacikistan Cumhuriyeti

5.10.1:Ayrılıkçı Hareketler ve Bölgesel İstikrar

Tacikistan, tarihsel olarak etnik çeşitliliğe ve dini temelli iç çatışmalara açık bir yapıya sahip olması

nedeniyle, ayrılıkçı hareketleri hem iç güvenlik hem de bölgesel istikrar açısından en önemli tehditlerden biri olarak görmektedir. Özellikle 1990'lı yıllarda yaşanan iç savaşın ardından, ülke yönetimi toprak bütünlüğü ve egemenliği korumayı dış politikanın temel önceliği haline getirmiştir. Bu çerçevede Tacikistan, ŞİÖ'nün terörizm, ayrılıkçılık ve aşırıcılıkla mücadeleyi hedefleyen üçlü stratejisini (the “Three Evils”) desteklemekte ve örgütü kendi iç güvenliği açısından vazgeçilmez bir mekanizma olarak değerlendirmektedir.

Tacikistan, ayrılıkçı hareketlerle mücadelede bölgesel işbirliğini savunmakla birlikte, bu mücadelenin her ülkenin iç egemenlik alanına saygı çerçevesinde yürütülmesi gerektiğini

vurgulamaktadır. Dış müdahale veya rejim değişikliği girişimlerine karşı net bir tutum sergileyen ülke, istikrarsızlığın önlenmesi için sınır ötesi istihbarat paylaşımı, ortak tatbikatlar ve ŞİÖ'nün RATS merkezinin etkin kullanımını önermektedir. Özellikle Afganistan sınırında artan terör tehditleri, Tacikistan'ın örgüt içindeki güvenlik dayanışmasına verdiği önemi güçlendirmiştir. Bu doğrultuda Tacikistan, ŞİÖ'nün güvenlik yapısının sadece askeri değil, aynı zamanda sosyo ekonomik istikrarı da kapsayacak şekilde genişletilmesini savunmaktadır.

5.10.2: Uzayda Stratejik Varlık ve Uydu Ağı

Tacikistan, teknolojik kapasitesi sınırlı olmakla birlikte, uzay alanında ŞİÖ bünyesinde geliştirilecek ortak projeleri bölgesel kalkınma, güvenlik ve veri paylaşımı açısından stratejik bir fırsat olarak görmektedir. Ülke, özellikle uydu tabanlı iletişim, doğal afet yönetimi, sınır gözetimi ve enerji kaynaklarının izlenmesi gibi alanlarda uydu ağı fikrine destek vermektedir. Bu tür bir girişimin, sadece büyük güçlerin değil, küçük ve orta ölçekli üye ülkelerin de teknolojiye erişimini kolaylaştıracağını savunmaktadır. Tacikistan'ın bu konudaki temel yaklaşımı, uzay teknolojilerinin militarizasyonundan ziyade barışçıl ve kalkınma odaklı kullanımına yöneliktir. Ülke, ŞİÖ içinde kurulacak olası bir ortak uydu sisteminin, üye devletlerin egemenlik haklarını ihlal etmeyecek, şeffaf bir veri paylaşım modeli üzerine inşa edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca Tacikistan, bu projelerin özellikle eğitim, bilimsel araştırma ve teknoloji transferi alanlarında üye ülkeler arasında fırsat eşitliği yaratacağı görüşündedir. Böylece, ŞİÖ'nün uzaydaki stratejik varlığı yalnızca savunma değil, aynı zamanda bölgesel kalkınma ve dijital egemenlik boyutuyla da güçlendirilmiş olacaktır.

6. Kaynakça

- Altundağ, Zehra. “Geçmişten Günümüze Şanghay İşbirliği Örgütü”. Avrasya Etüdleri, c. 49, sy. 1, 2016, ss. 99-124.
- Aris, Stephen. “The Shanghai Cooperation Organisation: ‘Tackling the Three Evils’. A Regional Response to Non-traditional Security Challenges or an Anti-Western Bloc?” Europe-Asia Studies, vol. 61, no. 3, 2013, pp. 457–482.

- Yardımcıoğlu, Mahmut ve Hüseyin Koçarlan. “ÇOK KUTUPLU DÜNYAYA DOĞRU: ŞANGHAY İŞBİRLİĞİ ÖRGÜTÜ”. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, c. 2, sy. 2, 2012, ss. 163-74.
- “International Cooperation in the Peaceful Uses of Outer Space.” United Nations Office for Outer Space Affairs, 31 Jan. 2025, UNOOSA, www.unoosa.org/res/oosadoc/data/documents/2025/aac_105c_12025crp/aac_105c_12025crp_5_0_html/AC105_C1_2025_CRP05E.pdf.
- Aydın, Aydın. “Orta Asya’daki Güvenlik Sorunlarının Çözümünde Şangay İşbirliği Örgütü’nün Etkin.” *Journal of Turkish Studies*, vol. 11, no. Volume 11 Issue 1, Jan. 2016, p. 145. <https://doi.org/10.7827/turkishstudies.9043>.
- Aris, Stephen. “Şanghay İşbirliği Örgütü: ‘Üç Kötüyü Ele Alma’. Geleneksel Olmayan Güvenlik Sorunlarına Bölgesel Yanıt mı, Anti-Batılı Blok mu?” *Europe-Asia Studies*, cilt 61, sayı 3, 2013, s. 457–482.
- Şanghay İşbirliği Örgütü (SCO). (2001–2023). Resmi Belgeler ve Zirve Bildirgeleri. <http://eng.sectesco.org>
- Doğan, F. & Güler, A. (2023). NATO ve ŞİÖ’nün terörle mücadele stratejileri: Karşılaştırma. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2833427>
- Eren, A. (2017). Şanghay İşbirliği Örgütü ve Türk Dış Politikasında Gelecek Perspektifi. DergiPark. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/spmj/issue/27590/305263>
- Khaleqi, S. (2021). 2001 ŞİÖ Sözleşmesi ve Üç Kötülük gündemi. *Pearson Journal of Social Sciences & Humanities*. https://www.academia.edu/45659814/%C5%9EANGAY_%C4%B0%C5%9EB%C4%B0RL%C4%B0%C4%9E%C4%B0_%C3%96RG%C3%9CT%C3%9C_VE_T%C3%9CRK%C4%B0YEN%C4%B0N_OLASI_%C4%B0L%C4%B0%C5%9EK%C4%B0LER%C4%B0
- Yıldız, A. (2017). ŞİÖ’nün Afganistan sorununa bakışı. İstanbul Gelişim Üniversitesi Açık Erişim. <https://acikerisim.gelisim.edu.tr/server/api/core/bitstreams/14bbcb59-a322-4c7c-8344-6e021ec20095/content>
- Anadolu Ajansı. (2018). “Barış Misyonu-2018” terörle mücadele tatbikatı başladı. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/rusya-da-sangay-isbirligi-orgutu-ulkeleriyle-askeri-tatbikat-/1241786>
- Ece ÖNÜR “Çin’in Uzay Programı: Dış Politika, Ekonomi ve Teknolojinin Birleşen Yolu” Kuşak ve yol, 24 Şubat 2025 [Çin’in Uzay Programı: Dış Politika, Ekonomi ve Teknolojinin Birleşen Yolu](#)

- Demir, İsmail. "Kazakistan ile uydu sistemlerinde iş birliği." DefenceTurk. 16 Ekim 2022. Erişim 15 Ekim 2025.
- "Kazakistan, Uzak Günlere Forumu ile Küresel İş Birliğinde Yeni Sayfa Açtı." TürkBirDev. 10 Eylül 2025. Erişim 15 Ekim 2025.
<https://www.defenceturk.net/kazakistan-ile-uydu-sistemlerinde-is-birligi>
- "Kazakistan ilk uydusunu Moğolistan'a ihraç edecek." QHA - Kırım Haber Ajansı. 30 Ekim 2024. Erişim 15 Ekim 2025.
- Oğurlu, Ufuk. "Baykonur Uzay Üssü'nün Jeostratejik ve Jeopolitik Önemi." Eurasian Research Institute. Erişim 15 Ekim 2025.
<https://www.qha.com.tr/amp/turk-dunyasi/kazakistan-ilk-uydusunu-mogolistan-a-ihra-c-edecek-497101>
- Ermağan, İsmail ve Emin Üstünel. "Çin'in Orta Doğu Politikaları / China and Its Middle East Policies." Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, sayı 37, 2014/2, ss. 19-39.
<https://share.google/y3MCLfsmshiikfCzi>
- BW MacDonald , C. Freeman , A. McFarland "Çin ve Uzayda Stratejik İstikrarsızlık: ABD-Çin Stratejik Rekabetinin Olduğu Bir Çağda Barışa Giden Yollar."Özel Rapor Amerika Birleşik Devletleri Barış Enstitüsü (2023)Washington,DC<https://www.usip.org/publications/2023/02/china-and-strategic-instability-space-pathways-peace-era-us-china-strategic>
- J. Costello , J. McReynoldsJ. "Çin'in Stratejik Destek Gücü: Yeni Bir Çağın Gücü"Ulusal Savunma Üniversitesi Yayınları , Washington, DC (2018)https://ndupress.ndu.edu/Portals/68/Documents/stratperspective/china/china-perspectives_13.pdf
- Rajagopalan, Rajeswari Pillai, ve Dimitrios Stroikos. "Hindistan'ın Uzay Politikasının Dönüşümü: Uzayı Kalkınma Amaçlı Kullanmaktan Güvenlik ve Prestij Arayışına." Uzay Politikası, cilt 69, Ağust. 2024, makale no. 101633. ScienceDirect.<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0265964624000249>
- Akkaya, Saffet, ve Haledin İbrahimi. "İran'ın Bölgesel Güce Yükseliş Süreci / Rising of Iran as a Regional Power." Güvenlik Stratejileri Dergisi, cilt 14, sayı 28, 2018, s. 157–185.[gsd.msu.edu.tr.https://gsd.msu.edu.tr/Content/sayilar/dokuman/GSD_28/GSD_28_Art_5_102018.pdf](https://gsd.msu.edu.tr/Content/sayilar/dokuman/GSD_28/GSD_28_Art_5_102018.pdf)
- Nazarbayev, Nursultan. "Kazakistan - 2050 Devlet Stratejisi." tasam.org, T.A.S.A.M. (Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi). Erişim tarihi 17 Ekim 2025.
<https://tasam.org/>.

- Bozkurt, Saynur Giray. “Bağımsız Devletler Topluluğu’nda Renkli Devrimler: Kırgızistan Örneği.” Akademik İncelemeler Dergisi, cilt 1, sayı 1, 2006, Sakarya Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü. DergiPark, <https://dergipark.org.tr/https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/17904>
- Ahmad, R. “Pakistan’ın Güney Asya Güvenlik Politikası ve Bölgesel İstikrar Yaklaşımı.” Güney Asya Çalışmaları Dergisi, vol. 6, no. 1, 2022, pp. 88–104.
- Anadolu Ajansı. “Şanghay İşbirliği Örgütü’nün Değişen Dünya Dengelerinde Rolü.” Anadolu Ajansı, 2024, [aa.com.tr/tr/analiz/sanghay-isbirligi-orgutunun-degisen-dunya-dengelerinde-rolu](https://www.aa.com.tr/tr/analiz/sanghay-isbirligi-orgutunun-degisen-dunya-dengelerinde-rolu). Accessed 18 Oct. 2025.
- Anonim. Özbekistan Dış Politika Konsepti (2023–2030). Taşkent: Özbekistan Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Yayınları, 2023.
- Anonim. Pakistan Dış Politika Vizyonu (2023–2028). İslamabad: Pakistan Dışişleri Bakanlığı Yayınları, 2024.
- Anonim. Roscosmos Annual Report 2023. Moskova: Rusya Federal Uzay Ajansı Yayınları, 2023.
- Anonim. Rusya Federasyonu Dış Politika Konsepti (2023 Sürümü). Moskova: Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanlığı Yayınları, 2024.
- Anonim. SUPARCO Annual Report 2023. İslamabad: Space and Upper Atmosphere Research Commission (SUPARCO), 2023.
- Anonim. Şanghay İşbirliği Örgütü Güvenlik İş Birliği ve Bölgesel Kalkınma Raporu. Moskova: ŞİÖ Sekreteryası, 2023.
- Anonim. Şanghay İşbirliği Örgütü Üye Devletleri Arasında Uzay Alanında İş Birliği Olanakları Raporu. Moskova: ŞİÖ Sekreteryası, 2023.
- Anonim. Uzbekcosmos Faaliyet Raporu: 2019–2024 Dönemi. Taşkent: Özbekistan Uzay Ajansı, 2024.
- Aris, Stephen. The Shanghai Cooperation Organisation: Towards a Regional Order? Routledge, 2011.
- Agronews. “Belarus, Şanghay İşbirliği Örgütü’ne Tam Üye Oldu.” Agronews, 4 Tem. 2024, [agronews.com.tr](https://www.agronews.com.tr). Accessed 18 Oct. 2025.

- Demir, S. “Pakistan-Çin Uzay İş Birliği ve ŞİÖ Kapsamında Yeni Stratejik Yaklaşımlar.” *Asya-Pasifik Stratejik Araştırmalar Dergisi*, vol. 8, no. 2, 2023, pp. 59–77.
- “Şanghay İşbirliği Örgütü.” T.C. Dışişleri Bakanlığı, www.mfa.gov.tr/sanghay-isbirligi-orgutu.tr.mfa. Accessed 18 Oct. 2025.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı. “Belarus Cumhuriyeti Ülke Künyesi.” T.C. Dışişleri Bakanlığı, www.mfa.gov.tr/belarus-cumhuriyeti.tr.mfa. Accessed 18 Oct. 2025.
- TDT & TÜBİTAK. *Türk Devletleri Arasında Bilimsel ve Teknolojik İş Birliği Raporu*. Ankara: Türk Devletleri Teşkilatı Yayınları, 2023.
- TRT Haber. “Lukaşenko: Belarus, ŞİÖ’ye Tam Üyelik İçin Oy Birliğiyle Destek Aldı.” TRT Haber, 16 Eyl. 2022, trthaber.com. Accessed 18 Oct. 2025.
- TÜBİTAK & Türk Devletleri Teşkilatı. *Türk Devletleri Arasında Uzay ve Bilimsel İş Birliği Raporu*. Ankara: TDT Yayınları, 2023.
- “Tacikistan’ın Dış Politikası ve Bölgesel Güvenlik Yaklaşımı.” *Avrasya Etütleri Dergisi*, Dergipark, 2023, dergipark.org.tr/en/pub/eurasianstudies. Accessed 18 Oct. 2025.
- Erdoğan, B. “Rusya’nın Uzay Stratejisi ve ŞİÖ Kapsamında Teknolojik İş Birliği.” *Uluslararası Stratejik Araştırmalar Dergisi*, vol. 9, no. 2, 2023, pp. 101–120.
- Karahan, M. “Orta Asya’da Yeni Güvenlik Dinamikleri: Özbekistan’ın Dış Politika Dönüşümü.” *Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, vol. 7, no. 1, 2023, pp. 45–61.
- Kassenova, Nargis. “Tajikistan and Regional Security Cooperation.” *Central Asian Affairs Journal*, vol. 10, no. 2, 2022.
- Petrov, A. “Rusya’nın Bölgesel Güvenlik Politikası ve Çok Kutuplu Sistem Vizyonu.” *Avrasya Jeopolitiği Dergisi*, vol. 5, no. 1, 2022, pp. 74–93.
- Yıldız, A. “Orta Asya’da Bölgesel İstikrar Politikaları ve Özbekistan’ın Rolü.” *Avrasya Stratejik Araştırmalar Dergisi*, vol. 9, no. 2, 2022, pp. 115–134.
- Zaytsev, N. “Rusya Federasyonu’nun Dijital Egemenlik Politikası ve Bilgi Güvenliği Yaklaşımı.” *Güvenlik ve Savunma Çalışmaları Dergisi*, vol. 11, no. 3, 2023, pp. 42–68.
- ‘SCO Meeting photo’. Shanghai Cooperation Organization Member States Summit Gets Underway in Samarkand » Official Web-site of President of Azerbaijan Republic. president.az/en/articles/view/57224.

- ‘SCO Logo’. “STATEMENT OF THE SHANGHAI COOPERATION ORGANISATION.” *The Shanghai Cooperation Organisation*, 11 Apr. 2025, eng.sectsco.org/20250410/1750853.html.
- ‘RATS Logo.’ *Background and Mission*. ecrats.org/en/about/history.
- ‘Uzay Yatırım Kapasiteleri Grafiği’. Zisk, Rachael. “The Space Economy Reaches \$546B, the Space Foundation Says.” *Payload*, 26 July 2023, payloadspace.com/the-space-economy-reaches-546b-the-space-foundation-says.
- Seeklogo. “BeiDou Navigation Satellite System Logo PNG Vector.” *Seeklogo*, seeklogo.com/vector-logo/432479/beidou-navigation-satellite-system.
- *GLONASS | Powertec Information Portal*. ‘GLONASS Logo PNG.’ portal.powertec.com.au/technical-library/wireless/wireless-technologies/gnss/glonass.
- *Misafir*. ‘Çin İpek Yolu Projesi.’ www.akademikparadigma.com/bir-kusak-bir-yol-cinin-modern-ipekyolu-projesi/#kaynak%C3%A7a.
- ResearchGate. ‘Yıllara Göre Sağlıklı GLONASS Uydu Kapasitesi Grafiği.’ https://www.researchgate.net/figure/The-health-status-of-GLONASS-satellites-during-three-years-taken-from-GLONASS-broadcast_fig3_366719588
- Frin, Dana a. Goward. *More BeiDou Than GPS in 130 of 195 Countries*. 22 Aug. 2019, www.linkedin.com/pulse/more-beidou-than-gps-130-195-countries-dana-a-goward.